

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра романської і новогрецької філології та перекладу

Кваліфікаційна робота магістра

з перекладознавства на тему:

**«ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ ОБРАЗ (ПРИКАЗКА, ПРИСЛІВ'Я) ТА СПОСОБИ
ЙОГО ПЕРЕДАЧІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА
УКРАЇНСЬКУ»**

Студентки II курсу групи Ммліт 02-21
факультету романської філології і
перекладу
денна форма здобуття освіти
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.052 Романські мови та
літератури (переклад включно), перша –
італійська
Освітньо-професійна програма Сучасні
лінгвістичні і перекладознавчі студії та
міжкультурна комунікація (італійська і
друга іноземна мова)
Ткач Власти Михайлівни
Науковий керівник:
кандидат філологічних наук,
доцент Миронова Н. В.

Допущено до захисту

«__» _____ року

Завідувач кафедри

_____ *Філоненко Н. Г.*

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ 2022

IL MINISTERO DELL'ISTRUZIONE E DELLA SCIENZA D'UCRAINA
L'UNIVERSITÀ LINGUISTICA NAZIONALE DI KYIV
Cattedra di filologia romanza e neogreca e traduzione

Tesi di laurea di scienza

della traduzione sul tema:

**“LE TECNICHE TRADUTTIVE DELL’IMMAGINE
FRASEOLOGICA (PROVERBI E MODI DI DIRE) DALL’ITALIANO
ALL’UCRAINO”**

Studente di gruppo Mmlit 02-21
Facoltà di Filologia Romanza e Traduzione
Formazione a tempo pieno
specialità 035 Filologia.
specializzazione 035.052 Lingue e letterature
romanze (traduzione inclusa), prima lingua –
italiana.

Tkach Vlasta

Il supervisore:
candidato di scienze filologiche,
professore associato Myronova N.

Ammessa alla discussione

“ _____ ” _____ *anno*

Il titolare della cattedra

_____ *Filonenko N.*

La scala nazionale _____

Il punteggio _____

Il voto ECTS _____

Kyiv 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ В СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ.....	7
1.1. Фразеологічна одиниця в лінгвістиці.....	7
1.2. Характеристика і класифікація фразеологічних одиниць.....	13
1.3. Поняття фразеологічного образу	18
Висновки до Розділу 1.....	23
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ В ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ	25
2.1. Дослідження фразеологізмів в італістиці.....	25
2.2. Засоби та способи перекладу прислів'їв та приказок	30
Висновки до Розділу 2.....	36
РОЗДІЛ 3. СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ІТАЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ І ПРИКАЗОК В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ	38
3.1. Лексичні особливості перекладу італійських прислів'їв і приказок на українську мову	38
3.2. Граматичні особливості перекладу прислів'їв і приказок на українську мову	47
3.3. Стилiстичні особливості перекладу прислів'їв і приказок на українську мову	50
Висновки до Розділу 3.....	56
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
РЕЗЮМЕ.....	71

ВСТУП

Одним із перспективних напрямів у лінгвістиці, за спостереженнями сучасних дослідників, є вивчення проблеми глибинних зв'язків між мовою й етносом, мовою й національною ментальністю, розв'язання якої сприяє розкриттю механізмів відображення національної концептуальної картини світу певного народу у відповідній мовній картині світу. Вивчення взаємозв'язку мови і національної культури, а також його відображення в мовних одиницях набуло особливої ваги за останні десятиліття. Національна специфіка мови, ментальність народу, його внутрішній духовний світ найяскравіше виявляється у фразеології, бо саме фразеологізми є чи не найпотужнішим потенціалом художньо-образної системи мови, найвиразніше передають дух і красу, яку творив народ протягом віків для потреб спілкування в усній та писемній формах.

Фразеологізми – це найвиразніша частина словникового складу мови не лише окремої людини, а цілих країн. У кожного суспільства в різні віки були і є вирази, які характерні саме їм, які відображають їхні звичаї, культуру народу.

Фразеологія як самостійна лінгвістична дисципліна виникла відносно недавно, в 40-х роках ХХ століття. Передумови теорії фразеології були закладені в працях О. Потебні, І. Срезневського, О. Шахматова і Ф. Фортунатова. Вплив на розвиток фразеології зробили також мовознавчі праці швейцарського лінгвіста Ш. Баллі. Завдяки зусиллям мовознавця Шарля Баллі у ХХ столітті фразеологія виникла як самостійна лінгвістична дисципліна. Баллі винайшов термін «фразеологія» – розділ стилістики, що займається дослідженням словосполучень. У своїй праці «Основи стилістики» йому вдалося навіть розробити класифікацію цих словосполучень.

У західноєвропейському й американському мовознавстві фразеологія не виділяється в особливий розділ лінгвістики. Питання про вивчення стійких сполучень слів у спеціальному розділі мовознавства – фразеології було поставлено в навчально-методичній літературі в 20-40-х роках у роботах С. Абакумова, Л.Булаховського, Є. Поліванова. Вивчення фразеології стимулювалося лексико-

графічною практикою та працями В. Виноградова, у яких були розглянуті питання про основні поняття фразеології, її завдання та обсяг.

Однак незважаючи на помітні досягнення у дослідженні фразеології, актуальними залишаються проблеми, що стосуються специфіки фразеології як лінгвістичної дисципліни, семантики і форми фразеологічних одиниць, класифікації фразеологізмів, прислів'їв та приказок, джерела їх виникнення, питання фразеологічного образу, актуальні способи перекладу приказок та прислів'їв тощо.

Актуальність теми зумовлена постійною увагою перекладознавців до пошуку закономірностей, шляхів перекладу італійських фразеологізмів, приказок та прислів'їв українською мовою. У мові виявляється ментальність народу, який живе у конкретному культурному просторі, а це обумовлює специфіку світовідчуття та світосприйняття кожної особистості, що, у свою чергу, спрямовує дослідження до вивчення фразеології, як цілісного образу, який різниться від народу до народу. Представлене дослідження присвячене фразеологічному образу та визначенню способів його перекладу українською мовою, у якому відбито національну психологію італійського народу, зокрема внутрішній світ мовця. Адже пізнати людину означає пізнати зміст, закладений у її мові.

Мета дослідження полягає у вивченні фразеологічного образу як вагомий вклад у світогляд народу та визначення способів перекладу італійських прислів'їв та приказок українською мовою шляхом встановлення їхніх мовних та структурно-семантичних особливостей.

Завдання які поставлено для досягнення цієї мети:

- розглянути фразеологічну одиницю в лінгвістиці;
- охарактеризувати та класифікувати прислів'я та приказки за встановленими критеріями;
- розкрити поняття фразеологічного образу;
- окреслити досягнення досліджень фразеологізмів в італістиці;
- визначити основні способи передачі італійських прислів'їв та приказок українською мовою та охарактеризувати їхні особливості;

- окреслити лексичні особливості перекладу італійських прислів'їв та приказок українською мовою;
- визначити граматичні особливості передачі італійських прислів'їв та приказок українською мовою;
- охарактеризувати стилістичні особливості перекладу італійських прислів'їв та приказок українською мовою.

Об'єкт дослідження становлять прислів'я та приказки італійської мови та їхні українські відповідники.

Предметом дослідження є способи перекладу італійських прислів'їв та приказок українською мовою зі збереженням структурно-семантичних та мовних особливостей.

Методи дослідження. В ході дослідження були використані наступні методи: описовий метод застосовувався з метою пояснення поняття фразеології, фразеологічного образу та методів перекладу; лінгвокультурологічний та порівняльно-зіставний методи використовувалися для характеристики італійських та українських прислів'їв та приказок та виявлення схожих та відмінних рис; метод перекладацького аналізу був використаний з метою характеристики перекладацьких трансформацій під час перекладу італійських прислів'їв та приказок українською мовою.

Наукова новизна полягає у систематизації італійських прислів'їв та приказок за способами їх перекладу українською мовою, а також у визначенні лексичних, граматичних та стилістичних особливостей передачі фразеологічного образу італійських прислів'їв та приказок при перекладі українською мовою.

Практичне значення роботи полягає у тому, що дослідження фразеологічного образу та способів його перекладу можуть бути використані для методичних матеріалів для підвищення ефективності вивчення мовних особливостей італійських прислів'їв та приказок та способів їх перекладу українською мовою.

Апробація. Апробацію результатів роботи здійснено на IX Міжнародній науково-практичній конференції "PROBLEMS AND TASKS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE" (Бордо, Франція, 15 – 17 листопада 2021 р.).

Публікації. Проблематику, теоретичні і практичні результати дослідження викладено у тезах доповіді на науковій конференції.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, списку використаних джерел, списку використаних довідкових джерел, списку джерел ілюстративного матеріалу, резюме італійською мовою, додатків.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність, сформульовано мету і завдання роботи, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, висвітлено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі викладені теоретичні основи вивчення фразеології як окремої науки, загальна характеристика фразеологічних одиниць, наведено способи класифікації фразеологізмів, запропоновані різними науковцями, а також розкривається зміст фразеологічного образу.

У другому розділі роботи розглянуто дослідження фразеологічних одиниць в італістиці та аналізуються способи перекладу прислів'їв та приказок, звертається увага на збереження їхнього внутрішнього образу.

Третій розділ присвячено розкриттю лексичних, граматичних та стилістичних особливостей перекладу італійських прислів'їв та приказок українською мовою з умовою передачі образу.

У висновках підводяться підсумки дослідження.

Список використаних джерел включає 61 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ В СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ

1.1. Фразеологічна одиниця в лінгвістиці

Одним з важливих постулатів В. фон Гумбольдта є те, що мова – це засіб вираження мислення людини, специфічне відображення світу. Завдяки мові відбувається передавання інформації про традиції, життя, історію країни кожного етносу. Загальновідомо, що фразеологізми вербалізують почуття, думки, мовленнєві якості людини, надають їм специфічного національного відтінку. Фразеологічний образ, тобто прислів'я та приказки, належать до особливого національно маркованого складу мови. Національний колорит у фразеологізмах створюється їхнім історичним та етноситуативним мотивуванням, лінгвістично-країнознавчим тлом, лексичними компонентами та структурою [1, с. 346–349].

Свого часу лінгвіст О.В. Кунін зазначив, що лексика із фразеологією „є єдиною областю мовних явищ, де сам зміст культури даного колективу в дану епоху відображається більш чи менш безпосередньо” [2, с. 6].

Фразеологія (від гр. *phrasis* „вираз, зворот” і *logos* „слово, вчення”) визначається мовознавцями як сукупність фразеологізмів певної мови (у вузькому розумінні – лише ідіоми та стійкі сполучення слів), або ж як розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови (у широкому розумінні – ідіоми, фразеологічні сполучення, прислів'я, приказки, крилаті вислови тощо) [3, с. 290]. Ще у XIX ст. О.О. Потебня звернув увагу на характер стійких зворотів, їх “внутрішню форму”, вивчав їх значення чим і заклав передумови розвитку фразеології. Незважаючи на відмінність у поглядах, вчені різних епох зійшлися на думці про те, що фразеологізми є окремою складовою системи мови, яка відображає та характеризує світогляд певного народу.

Становлення фразеології пов'язують з ідеями французького мовознавця Ш. Балі, який зокрема запропонував термін “фразеологізм”. В окрему лінгвістичну

дисципліну фразеологія відділилась в першій половині ХХ століття завдяки дослідженням Є.Д. Поливанова, С.І. Абакумова, Л.А. Булаховського. В.В. Виноградову належить визначення основних понять, обсягу завдань фразеології. Він запровадив термін “фразеологічна одиниця”, запропонував класифікацію фразеологізмів.

Як зазначає О.В. Кунін, фразеологізація – це утворення фразеологічних одиниць та стійких словосполучень нефразеологічного характеру в результаті поступового процесу придбання тими або іншими словосполученнями всіх елементів фразеологічної стійкості або всіх елементів стійкості нефразеологічного характеру [4, с. 127].

Б. Ларін, перший вчений після Е. Поліванова, який знову звернувся до питання про фразеологію як лінгвістичну дисципліну. “Фразеологія як лінгвістична дисципліна перебуває ще у стадії “прихованого розвитку”, але вона ще не оформилася як зрілий плід підготовчих праць. [10, с. 100].

Відповідно до Є. Діброви, фразеологія – це розділ науки про мову, що вивчає стійкі поєднання слів різного типу (фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення) [11]. Тобто вчені виокремлюють фразеологію як окрему галузь науки про мову, або ж як підрозділ лексикології.

У сучасній лінгвістиці є два напрями досліджень фразеологічних одиниць. Прихильники першого напрямку вважають, що фразеологізм – це така одиниця мови, яка складається зі слів, тобто за природою своєю є словосполученням. Одні вчені висловлюють думку, що об’єктом фразеології є всі реально можливі в певній мові конкретні словосполучення, незалежно від якісних відмінностей між ними. Так, наприклад, В. Копиленко вважає, що “фразеологія охоплює всі поєднання лексем, що є в конкретній мові, зокрема і так звані “вільні” словосполучення” [10, с. 81].

З іншого боку, об’єктом фразеології в межах цього напрямку визнаються тільки деякі розряди і групи словосполучень, які виділяються з усіх можливих у промові своєрідністю. Залежно від того, які ознаки беруться до уваги під час виділення таких словосполучень, і визначається склад цих одиниць у мові. Такі словосполучення і можуть бути названі фразеологізмами.

Незважаючи на умовність понять і пов'язане із цим розмежування, зазвичай говорять, що фразеологія може бути виявлена так:

- як фразеологія мови в широкому сенсі слова, що включає до свого складу і словосполучення, цілком переосмислені, і словосполучення, у яких є непереосмислені слова-компоненти. Прикладом такого широкого розуміння обсягу та складу фразеології є погляди В. Архангельського, О. Ахманової, Н. Шанського;
- як фразеологія мови у вузькому сенсі слова, що включає до свого складу тільки словосполучення, цілком переосмислені.

В обох випадках характер фразеології, як і лексичний характер компонентів, не ставиться під сумнів. Фразеологізм рекомендують розглядати як контамінацію ознак слова і словосполучення, підкреслюється омонімічність фразеологізму і співвідносного з ним за структурою словосполучення [12, с. 26].

Представники іншого напрямку вважають, що фразеологізм – це не словосполучення (ні за формою, ні за змістом), це одиниця мови, яка складається не зі слів. Об'єктом фразеології є висловлювання, які лише генетично мають суть словосполучення. “Вони розкладені лише етимологічно, тобто поза системою сучасної мови, в історичному плані” [13, с. 202].

Основним у вивченні фразеологізму вважається не смислова і формальна характеристика компонентів, що утворюють його, і не зв'язків між компонентами, а самого фразеологізму загалом як одиниці мови, що має певну форму, зміст і особливості вживання в мові.

Отже, “фразеологізм – це стійке поєднання слів з ускладненою семантикою, яке не утворюється за структурно-семантичними моделями змінних сполучень, що його утворюють” [13, с. 5], тобто це сталий вираз чи поєднання слів, яке вноситься до мови в готовому вигляді і не може вживатися в окремому значенні.

На думку В. Жукова, стійкість, принаймні в семантичному плані, органічно пов'язана з ідіоматичністю, тобто зі смисловою нерозділеністю фразеологізму.

Стійкість – це ступінь, міра семантичної єдності компонентів всередині того чи іншого фразеологізму. Вона є формою прояву ідіоматичності стосовно конкретного фразеологізму. Тобто стійкість – це міра ідіоматичності [11, с. 70].

Відсутність хоча б однієї з названих ознак виключає названу одиницю із фразеологічного складу мови.

Слово – основний, але не єдиний засіб номінації в системі мови. У мовленні йому властиво з'являтися в комбінаціях з іншими словами, і принцип організації їх у словосполучення регулюється синтаксичними нормами і правилами. Якщо ж стійкість вислову доповнюється семантичною зміною компонента або компонентів, ми маємо справу із фразеологічною одиницею. Незважаючи на те, що фразеологічні одиниці являють собою поєднання слів, вони розглядаються лінгвістами з позицій не синтаксису, як вільні сполучення, а лексикології [12, с. 57].

Фразеологічна одиниця являє собою немодельоване словосполучення, пов'язане семантичною єдністю. У мовленні така єдність не створюється, а відтворюється в готовому вигляді і функціонує як єдиний член речення. Невеликі зміни структури фразеологічної одиниці не впливають на її основні ознаки.

Стосовно обсягу фразеології вчені дотримуються різних думок. Це пояснюється винятковою складністю об'єкта дослідження й існуванням у мові низки перехідних випадків, що перебувають між класичними фразеологічними одиницями і вільними, або, як їх зараз частіше називають, змінними сполученнями слів. Велике значення має також те, під яким кутом зору підходить учений до класифікації фразеологічних одиниць.

Як висновок, фразеологізми хибно вважати словосполученнями, так як, їхнє утворення не є результатом використання лексичних одиниць за значеннями фіксованими в словниках. Спосіб використання лексем у складі фразеологічних одиниць зумовлене не словниковим значенням, а натомість асоціативними маркерами, які можуть відрізнятися від народу до народу.

Для фразеологічних одиниць характерними є образність, емоційне та стилістичне забарвлення. В.О. Плотніков запропонував 10 ознак, які б визначали ступінь фразеологічності словосполучень. До них він включив такі характеристики як:

- ідіоматичність;
- дослівна неперекладність на інші мови;

- наявність компонентів з утраченим лексичним значенням або із застарілою граматичною формою;
- граматична категоріальність;
- невмотивованість значення;
- незмінність граматичної форми;
- синтаксична немодельованість;
- відсутність варіантності;
- неможливість вставити всередину виразу якесь слово;
- неможливість синтаксичних перетворень [5, с. 559–660].

Ці критерії дозволяють вносити до переліку фразеологізмів виключно ті одиниці, що не відповідають критеріям вільних словосполучень, а натомість є стійкими сполуками, які разом є уособленням ментальності народу.

Предметом фразеології виступає дослідження природи фразеологізмів, властивих їм структурних і семантичних ознак, а також джерел формування і закономірностей функціонування у мовленні [6, с. 226], взаємовідношень з іншими лексичними одиницями (словом, словосполученням, реченням), з'ясування історико-етимологічної основи фразеологічних одиниць, внутрішня форма яких утрачена; вивчення законів розвитку фразеологічного складу; вироблення наукової системи опрацювання різнотипних фразеологічних структур у загальномовних та в спеціальних фразеологічних словниках тощо [7, с. 326].

Об'єктом ж фразеології є сукупність усіх фразеологізмів мови, що мають повний набір категоріальних значень, за якими відрізняються від слова як значеннєвої одиниці мови:

- лексичне значення виражається сполученням кількох слів: воно єдине, узагальнене і, як правило, експресивне; семантично неподільне на значення окремих слів, що входять до його складу;
- компоненти фразеологізму не можуть вільно сполучатися з усіма словами, а лише з обмеженим рядом (кількома словами);
- фразеологізм характеризується стійкістю граматичної форми й усталеністю порядку слів;

– слова у складі фразеологізму часто мають переносне значення.

У структурно-семантичному плані фразеологічні одиниці є більш складними утвореннями, ніж слово. Зовнішньою ознакою, яка вирізняє ці лінгвістичні структури, є цілеформленість слова і нарізнооформленість фразеологізму. Складові частини слів – морфеми – не є самостійними частинами мови, не існують поза оболонкою слова, компонентами ж фразеологічних одиниць є цілі слова з властивими їм формами словозміни, що здатні функціонувати і поза фразеологічним зворотом. В інтегрованому змісті фразеологізмів слова-компоненти втрачають буквальну семантику і позначають інші культурні коди – характеристичний, поведінковий, духовний, моральний тощо. Наприклад, *гнути горба* “дуже багато, важко працювати”, *накивати п'ятами* “втікати”. Виникнення і вживання фразеологізму зумовлене постійним відчуттям лексичної недостатності, намаганням вербалізувати людські емоції, утілені в когнітивні моделі душевного стану [8, с. 8].

Досить цікавим є обґрунтування природи фразеологізмів у статті Л. Юрчук, основними положеннями якої користувалися укладачі академічного "Фразеологічного словника української мови" у 2 кн. (1993). Авторка вважає, що якісну характеристику фразеологізмові дають “диференційні ознаки в їх сукупності”, називаючи, зокрема, такі з них:

- 1) він має специфічне, фразеологічне значення;
- 2) значення фразеологізму не може проявлятися окремо або незалежно від його граматичних особливостей;
- 3) його постійний, відтворюваний за традицією компонентний склад.

Фразеологізм – це мовна одиниця, що виражає специфічне фразеологічне значення, граматичні категорії та має постійний, відтворювальний за традицією склад компонентів, що втратили лексичну самостійність [9].

Наведені характеристики є видимим прикладом самостійності та незмінності фразеологізмів, як частин загальної системи мови.

1.2. Характеристика та класифікація фразеологічних одиниць

Так як існують різні погляди на фразеологічні одиниці, доречним буде зазначити наявність різних класифікацій. За однією з типологій, фразеологізмів виділяють: функціональну, семантичну та формальну класифікацію.

Перша стосується розрізнення ідіом / ідіоматизмів (або ідіоматичних виразів), що означає частково або повністю лексикалізовані словосполучення, фіксоване значення яких відрізняється від окремих значень компонентів (або їх суми); а словосполучення або фразеологізми (або фразеологічні зв'язки), означають конструкції, значення яких входить у значення семантично домінуючого слова; інші компоненти виступають у непрямому значенні [18, с.105–106].

Важливу роль у визначенні значення фразеологізму та його функції у висловлюванні відіграє семантична класифікація. Вона ґрунтується на ступені лексикалізації компонентів, тобто на зміні або модифікації (а точніше, затемненні) первинного значення компонентів унаслідок функціонування слова як семантичного набору [19, с.10].

У формальній класифікації фразеологізми виділяються на основі граматичного характеру їх компонентів. До прикладу, польський вчений Станіслав Скорупка розрізняв 3 види фразеологічних одиниць. Ця класифікація частково збігається з класифікацією В.Виноградова і є загальноприйнятою у польському мовознавстві. За семантичною класифікацією С.Скорупка вирізняє фразеологізми трьох типів: стійкі словосполучення, словосполучення з лексично зв'язним значенням, вільні словосполучення. Тип усталеного виразу залежить від формування його цілісного значення. Якщо значення фразеологізму не виникають із суми значень компонентів, то така одиниця належить до усталених виразів першого типу. Якщо компоненти – складники фразеологізму не повністю лексикалізувалися, то це другий тип – словосполучення із лексично зв'язним значенням. На межі першого і другого типу, на думку С.Скорупки, перебувають усталені вирази порівняльного характеру. Третій тип фразеологізмів, вільні словосполучення, виникають зі значень компонентів, з

яких складається усталений вираз. Але, як зазначає вчений, чіткої межі між визначеними типами фразеологічних одиниць немає.

Класифікація фразеологізмів з погляду семантичної злитості їхніх компонентів належить академіку В. Виноградову. Як відомо, фразеологізми виникають із вільного поєднання слів, яке вживається в переносному значенні. Залежно від того, наскільки виражено в них переносне значення, В. Виноградов і ділить їх на три типи: “фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення” [16, с. 89].

Фразеологічні зрощення, або ідіоми – це абсолютно неподільні стійкі поєднання, загальне значення яких не залежить від значення слів-складників: *байдики бити* – нічого не робити; *alle calendes greche* (за грецьким календарем) – ніколи.

Фразеологічні зрощення мають низку характерних ознак:

– до їхнього складу можуть входити так звані некротизми – слова, які ніде, крім даного зрощення, не вживаються, і незрозумілі внаслідок цього з погляду сучасної мови;

– до складу зрощень можуть входити архаїзми;

– вони синтаксично нерозкладні;

– у них не можлива здебільшого перестановка компонентів;

– вони характеризуються непроникністю – не допускають до свого складу додаткових слів.

Фразеологічні єдності – це такі стійкі поєднання слів, у яких за наявності загального переносного значення чітко зберігаються ознаки семантичної роздільності компонентів: *essere una canna al vento* (як рослина за вітром) – бути дуже мінливим, непостійним; *salire in rete* (заскочити в мережу) – рушити на пошуки інформації в мережі, інтернеті; *andare con il flusso* (йти за потоком) – слідкувати за тенденціями, йти в ногу з часом. Фразеологічні єдності деякою мірою зближуються із фразеологічними зрощеннями своєю образністю, метафоричністю. Але, на відміну від фразеологічних зрощень, у фразеологічних єдностях образність усвідомлюється з погляду сучасної мови.

Академік В. Виноградов вважає образність характерною ознакою тільки фразеологічних єдностей.

Характерні ознаки фразеологічних єдностей такі:

- яскрава образність, звідси впливає можливість збігу з паралельно існуючими словосполученнями;
- збереження семантики окремих компонентів;
- неможливість заміни одних компонентів іншими;
- емоційно-експресивна забарвленість відіграє вирішальну роль;
- здатність вступати в синонімічні відношення з окремими словами або іншими фразеологізмами.

Фразеологічні сполучення – це усталені звороти, до складу яких входять слова і з вільним, і із фразеологічно пов'язаним значеннями: *un vecchio amico* – “щирий друг”, *far girare la testa* – “зводити з розумі”, *prestare attenzione a qcl.* – “звернути на когось увагу”, та ін. [15, с. 97].

На відміну від фразеологічних зрощень і фразеологічних єдностей, що мають цілісне нерозкладне значення, “фразеологічні сполучення характеризуються смисловою розкладеністю”. Цим вони схожі з вільними словосполученнями.

Характерні ознаки фразеологічних сполучень:

- у них допустима варіантність одного з компонентів;
- можлива синонімічна заміна стрижневого слова;
- допустима перестановка компонентів;
- обов'язкове вільне вживання одного з компонентів і пов'язане вживання іншого.

Фразеологічні вирази – це обороти з буквального значенням компонентів. До фразеологічних виразів належать такі стійкі за своїм складом і вживанні фразеологічні звороти, які цілком складаються зі слів із вільним номінативним значенням, і семантично поділені. Їхня єдина особливість – відтворюваність: вони використовуються як готові мовні одиниці з постійним лексичним складом і певною семантикою [12, с. 29].

Доречним буде зазначити те, що саме класифікація В. Виноградова найчастіше використовується при класифікації фразеологізмів із семантичної точки зору. Окрім семантичної класифікації фразеологізмів, вчені пропонують інші підходи поділу фразеологічних одиниць.

До прикладу можна розглянути функціональну класифікацію.

Для усного монологічного мовлення Д. Баранник запропонував функціональну класифікацію, виділивши п'ять основних груп:

- фразеологічні метафори народного характеру: *брати в шори, пасти задніх, хитрий як лисиця* (ідіоми, приказки);
- фразеологічні метафори літературного характеру: *аннібалова клятва, троянда й виноград* (крилаті метафоричні сполучення);
- фразеологічні образні узагальнення літературного характеру: *який Сава, така й слава* (прислів'я);
- фразеологічні образні узагальнення літературного характеру: *бути чи не бути, не той тепер Миргород* (крилаті синтаксично закінчені одиниці);
- специфічна жанрова фразеологія: *що й треба було довести* (стабільні “робочі” формули). Ці групи, додає автор, будуть одночасно і систематизацією фразеологізмів “за особливостями сприймання їх в усному монологічному мовленні” [17, с. 34–38].

Іншою запропонованою класифікацією фразеологізмів є генетична класифікація, що передбачає групування фразеологічного матеріалу за джерелами походження, була розроблена на початку 60-х років XIX століття Л. Булаховським. Ця класифікація включає вісім груп:

- прислів'я та приказки;
- професіоналізми;
- усталені вислови з анекдотів, жартів тощо;
- цитати й образи зі Старого й Нового Завітів;
- ремінісценції античної старовини;
- переклади поширених іншомовних висловів (французьких, німецьких, Італійських, англійських);

- крилаті слова іноземних письменників;
- влучні фрази видатних людей [6, с. 102–103].

З точки зору перекладу всі фразеологізми можуть бути розділені на дві групи – ті, які мають еквіваленти в мові перекладу, та ті, які еквівалентів не мають [50, с. 43].

Перші поділяються на дві групи – повні та часткові еквіваленти. Повні еквіваленти мають не тільки одне і те ж значення в обох мовах, а ще й однакову лексичну й граматичну структуру. Значення і переклад таких еквівалентів не залежить від контексту. До цієї групи зазвичай належать фразеологізми, джерелом яких є: Біблія; стародавніх міфи та легенди, загальновідомі історичні події. Мовознавці відносять такі фразеологічні звороти до інтернаціональних, а перекладачі – до тих, що мають зазвичай чіткий переклад.

Проте на фоні загальної кількості фразеологічних зворотів кількість тих, що мають повний еквівалент в мові перекладу, невелика. Часткові еквіваленти не означають недостатньої повноти в передачі значення, а лише мають певні лексичні, граматичні або лексико-граматичні відмінності.

Інші, які не мають еквівалентів в мові перекладу перекладаються за допомогою калькування (дослівного перекладу), з використанням описового або контекстуального перекладу. Іноді необхідно передати значення словосполучення дослівно, і цей метод використовується в тому випадку, коли важливо розуміння тексту в цілому, а еквівалент в мові перекладу відсутній.

Актуальність тієї чи іншої класифікації залежить від об'єкту дослідження. Розглядаючи саме фразеологічний образ, тобто прислів'я та приказки, доречно було б скористатися саме функціональною або генетичною класифікаціями. Вони чіткіше розділяють види саме цих фразеологічних одиниць.

1.3. *Поняття фразеологічного образу*

Фразеологічний образ зазвичай розглядають як своєрідну семантичну базу на основі якої утворюється зміст фразеологічної одиниці та переосмислення її складових. Вважається, що завдяки фразеологічному образу, що часто функціонує як національний маркер, у словосполученні зберігаються особливості, які характерні певному народу. Базою для створення конкретного образу слугує сценарій зумовлений національно-культурною установкою та специфікою того чи іншого етносу. Розглядаючи фразеологізм, у ньому можна простежити ставлення людей до предметів та явищ навколишнього світу.

Образ, в свою чергу, як результат пізнавальної діяльності суб'єкта передбачає два етапи його формування. Перший етап сприйняття об'єкта органами почуттів у процесі емпіричного освоєння реальності, на якому у свідомості людини фіксується зовнішній вигляд об'єкта (розміри, форма, колір), тактильні відчуття об'єкта (вага, густина, температура), звукові, смакові та інші параметри, доступні чутливому сприйняттю. Другий етап – фіксація у свідомості (запам'ятовування) сприйнятих характеристик об'єкта, які дозволяють відтворити їх при відсутності характеристик об'єкта безпосереднього контакту з самим об'єктом, тобто перехід образу сприйняття в образ уявлення його. У фразеологічній семантиці первинний почуттєво – раціональний образ розглядається у зв'язку зі змістом виразів, які здатні викликати цей образ у свідомості людини при сприйнятті мовної фразеологічної одиниці. Наприклад, українською – *берегти що-небудь як зіницю ока*, італійською – *custodire qualcosa come i propri occhi*. Це біблійний вислів, у латинській мові вживається також у подібній формі *plus oculis suis more* – “любити більше ніж своє око”. Образною основою стійкого порівняння є утворення у мовній формі уявлення про наглядно – почуттєвий образ предметів (око). Це уявлення виражається у прямому буквальному значенні берегти що-небудь дуже пильно (зосереджено). Так наглядне уявлення є основою для переносного значення фразеологічної одиниці і виражає понятійний зміст: за чим-небудь стежити, турбуватися про що-небудь. У

зв'язку з цим у семантичній структурі фразеологізмів виділяється образний компонент [26].

Так, на думку О.В. Загоровської [24], яка досліджувала лексичну семантику, мовне значення доцільно вивчати як сукупність денотативного, конотативного і образного компонентів. Денотативний компонент є частиною значення знака, який відображає у загальній формі предмет та явища об'єктивної діяльності. Конотативний компонент, який характеризує ситуацію спілкування її учасників та їхнє відношення до предмета мовлення, включає в себе емоційний, оцінний, інтенсивний та стилістичні мікрокомпоненти.

Враховуючи цю теорію, образний компонент фразеологічної одиниці можна розглядати як складову частину її значення. І не дивлячись на те, що поряд з номінативними одиницями, семантика яких передбачає образ представлення, існують одиниці, позбавлені такої семантичної ознаки, наприклад, номінацій, які відносяться до абстрактної сфери, а вона не допускає чуттєвої конкретизації. О.В. Загоровська розглядає структуру подібних мовних знаків як таку, що містить у собі нульовий образний компонент значення [25].

Відповідно асоціативно-художні форми семантично зв'язаних структур спричинено вербально-образною інтерпретацією концептуальних утворень, що сформувалися у свідомості індивідуума і соціуму. Саме образи й символи, що лежать в їх основі, й виконують смислохарактерологічну функцію, мотивують особливе, фразеологічне значення, фіксуючи таким чином словесні комплекси, тобто - фразеологізми. Такими образно-значеннєвими центрами (образною основою) виступають субстантиви із символічним значенням, що домінують у фразеологічному масиві, наприклад іменники з конкретним або з речовим значенням, або з інформативно-культурологічним змістом, включаючи соматизми, зоолексеми, антропоніми, теоніми, топоніми, а також колоративи і нумеративи. [22, с. 225]. Ці, так звані, центри можуть збігатися в мовах різних культур, але частіше – вони відрізняються. Різниця в асоціативній опорі різних народів є результатом категорично різних історій, звичаїв, традицій, які формувалися в унікальних умовах і під впливом різних факторів.

Доцільним проявом існування фразеологічного образу є такі явища народної творчості, як прислів'я та приказки. В своєму складі вони містять компоненти як лексичного, так й історичного значення, і разом з тим, пояснюють світобачення того чи іншого народу.

Прислів'я та приказки – неоціненна скарбниця народної мудрості. Кожне покоління вносить у цю невичерпну скарбницю нові коштовні діаманти, що збагачують культуру народу. Сила, мудрість і поетична краса прислів'я та приказок – це вияв народного розуму й гумору, влучності й дотепності народного слова.

Зміст прислів'їв та приказок невичерпний. У них відображено багатогранність життя, побуту, звичаїв народу, його історія, мораль. “Багатовіковий досвід трудового люду, його творча снага, сила духу, біль і гнів, боротьба, страждання, мрії, – відзначав О. Т. Гончар, – усе це зафіксоване в слові, в народній пісні, думі, прислів'ї і повнозерному народному афоризмі” [20, с. 5].

З плином часу прислів'я та приказки змінювались. Постійно відбираючи і осмислюючи найтипівіші явища природи й людського буття, народ свої спостереження закріплював у афоризмах і передавав наступним поколінням. Поступово вони ставали кодексом неписаних законів моралі і поведінки.

Прислів'я та приказки у слов'ян побутували з незапам'ятних часів. Поява писемності в Київській Русі застала цей жанр народної творчості уже в розквіті. Автори перших пам'яток давньоруської літератури не просто фіксують фразеологізми, а й застосовують їх з відповідною ідейно-художньою метою. В літописах, “Руській Правді”, “Слові о полку Ігоревім” прислів'я використовуються як в прямому, так і в переносному значеннях.

Прислів'я та приказки відображають багатоманітне життя народних мас. Немає такої ділянки життя народу, його побуту, звичаїв, про які б не йшла мова у прислів'ях.

Видатний учений-педагог К. Д. Ушинський писав, що в прислів'ях, як у дзеркалі, відтворені всі сторони життя народу – домашня, родинна, польова, лісова, громадська, його потреби, звички, його погляди на природу і людей, на значення всіх явищ життя [21].

Прислів'я, що склалися в минулому, відображають класові стосунки у феодальному і капіталістичному суспільстві, соціальну нерівність: *Гроші йдуть до багатого, а злидні – до бідного, Il radrone non va per l'acqua – “пан завжди приходить за чимось”*. Прислів'я про бідність і багатство охоплюють дуже велику тематичну групу. Прості люди у прислів'ях виступають носіями чесності й справедливості. Кривду ж творять багатії, пани, чиновники, судді: *Доки багатий стухне, то бідний з голоду спуїле, Юристи на руку нечисті, Fidati più dei poveretti che dei signori – “довіряти варто бідним, а не багатим”*. У різких контрастах змальовується життя трудящих і експлуататорів.

У багатьох приказках виступають персоніфіковані образи правди, кривди, злиднів, горя, біди: *Правда в постолах, а кривда в чоботях, У бідного біда скаче, а дитина їсти плаче*; часто вживається народна символіка й алегорія: *роса – сльози Доки сонце зійде, роса очі виїсть, іржа - горе, туга, Іржа їсть залізо, а горе – серце* та ін. [20, с. 8].

Найдавнішими за походженням є прислів'я про природу, її явища, рослинний і тваринний світ.

Прислів'я про пори року – енциклопедія хліборобського життя. Після холодної зими настає весна, і всі її ждуть з нетерпінням. Від весняних робіт у полі залежить добробут селянина: *Ярь-весна – наша отець і мати, хто не посіє, не буде збирати, Весняний день рік годує*.

У прислів'ях даються поради, коли розпочинати працю на полі: *Зійшов сніжок – берись за плужок*; засівати ріллю добірним зерном: *Яке посієш, таке і звієш*, зібрати без втрат урожай: *Поки зерно в колоску, не засиджуйсь в холодку*. Осінь пов'язана з дощами: *Восени ложка води, а дві болота*, а зима – холодами: *Питається лютий, чи добре взутий*. Деякі прислів'я вчать нас передбачати погодні явища, зміни: *Febbraio nevoso, estate gioioso* – якщо лютий місяць сніжний, літо буде тепле [21].

Чи не найбільше прислів'їв на хліборобську тему показують ставлення людей до землеробства. Незважаючи на тяжку, виснажливу працю у полі при оранці, у

жнива, на косовиці, під час молотьби, час доніс до нас у афоризмах розуміння народом праці як основи життя: *Землі кланяйся низько, до хліба будеш близько.*

В окремих прислів'ях говориться про те, що треба берегти вирощений урожай: *Ні зернини в стеблі, ні колоска на стерні*, або про те, що тільки завдяки праці земля дасть урожай: *Dove il lavoro coltiva il campo, non vi nascono ortiche* – де на полі сіють роботу, там за врожай буде не кропива [21].

Народна мораль прославляла красу, любов і міцну сім'ю як запоруку щасливого життя: *Найкраща спілка – чоловік і жінка, Нащо й клад, коли в сім'ї лад.* Світлими барвами змальовується образ молодої жінки: *Гарна молодиця, хоч води навийся, Де гарна молодиця, там ясна світлиця*, підкреслюється і те, що молодість сама по собі є красою: *La gioventù è una bellezza da sé.*

У сім'ї особлива шана віддається батькові й матері: *Шануй батька й неньку, то буде тобі скрізь гладенько, Chi disprezza i genitori non ha timor di Dio* – хто не поважає батьків, не боїться Бога.

Особливо тепло й образно говориться у прислів'ях про любов до матері: *Без матері і сонце не гріє, Матір ні купити, ні заслужити.* Гостро відчують сироти втрату матері: *Мати з хати горе в хату*, а також деколи матір прирівнюється до Бога: *Dio non poteva essere dappertutto, così ha creato le madri* – “Бог не міг бути повсюди, тому він створив матерів”.

Життя людини складне, сповнене і радощів і горя. Тому народна мудрість підкреслює, що *Вік прожити – не поле перейти, На віку, як на довгій ниві: не пройдеши, ноги не поколовши.*

Етичному ідеалу добра, честі, порядності, справжньої дружби протиставляється зло, черствість, викриваються негативні риси людей, вади й підноситься розум і прагнення до знань, світла: *Вік живи, вік учись, Чого навчишся, того за плечима не носить.*

Великого значення надає народ єдності між людьми, згоді: *Згода будує, а незгода руйнує, Краще солом'яна згода, ніж золота звада.*

Утверджуючи згоду, прислів'я одночасно засуджують незгоди, сварки, бійки, пияцтво: *Де незгода, там часто шкода, Де чарка, там і сварка*; висміюють тупих,

обмежених людей, заздрісників, боягузів. Для сатиричного змалювання негативних людських рис народ вдається до образів, узятих із світу природи. Дурні зіставляються в ослами: *Осла визнаєш по вухах, а дурня – по балачках*; злі, жорстокі, підступні уособлюються в образах скажених собак, вовків: *Вовк линяє, а вдачі не мінняє*.

Висновки до Розділу 1

Фразеологія – порівняно молода лінгвістична дисципліна, основні поняття, обсяг проблематики та об'єкт вивчення якої ще остаточно не визначені. Це пояснюється передусім великою функціональною, семантичною і структурною різноманітністю тих одиниць, що сприймаються як стійкі сполуки слів. Саме через складність цього лінгвістичного феномену, вчені висловлюють різні думки щодо визначення, характеру та класифікації фразеологічних одиниць. В той же час, незважаючи на різні точки зору, як сучасні так і вчені минулих сторіч, погоджуються з тим, що фразеологізми міцно пов'язані не стільки з лексичним значенням, а з ментальними особливостями різних народів, які і мотивують зміну значення того чи іншого компоненту фразеологічної одиниці.

Фразеологізми характеризуються різноманітністю граматичної структури, ступенем внутрішніх зв'язків між компонентами, цілісністю значення, семантичними змінами, образністю, експресивністю, тому існують різні класифікації фразеологізмів.

Для розуміння природи фразеологізмів важливо встановити, які історичні події, традиції та звичаї в житті певної країни стали поштовхом для появи цих крилатих висловів. Найрозповсюдженішими джерелами виникнення вважаються релігійні свята, обряди, господарську та буденну діяльність простого народу.

Вважається, що сталі фразеологізми наділені фразеологічним образом, який тісно пов'язаний із цілісністю їхнього змісту. Деякі науковці розглядають його як культурний маркер того чи іншого народу, що був створений на базі своєрідного

відношення до реального світу. Тобто, зрозумівши певний фразеологічний образ, можна досягнути ставлення носіїв мови до предметів, які їх оточують.

Фразеологічний образ певного народу відображається в його прислів'ях та приказках, що є результатом багатовікової історії.

З'явившись майже одночасно з мовою й культурою, прислів'я та приказки стали невід'ємною частиною народного побуту, його словесності. Джерелами прислів'їв були реальне життя і побут людей, творчість народу, уривки пісень, легенд, переказів, літературні та філософські афоризми, вірування в прикмети, що виникли на основі спостережень за силами природи. Джерела, що живлять прислів'я, постійно розширюються. Жанр поступово збагачується афористичними уламками народних казок, легенд, загадок, пісень. Стали посилено жити приказки писемні художні твори та філософські трактати, де істини часто висловлюють у формі афоризмів. Але найчастіше прислів'я зароджуються в усному спілкуванні певного середовища, відображаючи спочатку якісь конкретні події, сфери людської поведінки, риси характеру, стосунки.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ В ІТАЛІЙСЬКІЙ МОВІ

2.1. Дослідження фразеологізмів в італістиці

Загальновідомо, що фразеологізми вербалізують почуття, думки, мовленнєві якості людини, надають їм специфічного національного відтінку. Фразеологічні одиниці належать до особливого національно маркованого складу мови. Національний колорит у фразеологізмах створюється їхнім історичним та етноситуативним мотивуванням, лінгвокраїнознавчим тлом, лексичними компонентами та структурою [27, с. 61].

Фразеологічна одиниця є одним з основних складників мовної картини світу. Кожна людина по-своєму уявляє світ, тому об'єктивну реальність можна назвати образом мовної картини світу. Завдяки знакам, символам мова відображає культуру народу від покоління до покоління. Вірування, традиції, ментальність є специфічними рисами носіїв мови, і вони відображаються у фразеологізмах. Неможливо вивчити іноземну мову, не знаючи менталітету, уявлень, поглядів індивідів, особливостей культури, способу життя, національних традицій. Вирішальний вплив на відмінність національних картин світу справляє національна ментальність, що притаманна певній етнокультурній спільноті. Ментальність – одна з форм суспільної свідомості, що закріплена в матеріалізованих речах, але має несвідомий характер, відповідну структуру, виражену у взаємозв'язках внутрішніх рис [28].

Існують відмінності тлумачення фразеологізму як мовного явища, як було зазначено вище. Це можна відстежити, аналізуючи визначення, подані в наукових працях у різні часи. Так, радянські автори сприймали фразеологізм як стійку, постійну за своїм компонентним складом, відтворювану одиницю мови, що має єдине цілісне значення. Однак це визначення навряд чи можна вважати правильним, оскільки фраземи не є перманентними за складом, а можуть видозмінюватися, як

цього хоче автор, що ми часто бачимо у мові сучасної української періодики. До того ж деякі фразеологізми є полісемічними, що повністю спростовує думку про "єдине" значення.

Відмінності у тлумаченнях є в кожного автора, до того ж вони можуть бути як незначними, так і досить суттєвими, виражати нові цікаві погляди.

Правильним буде сказати, що фразеологізм – це особливе, чітко усвідомлене мовне явище, що за будовою виражається сполученням слів або реченням, характеризується роздільною оформленістю компонентів, цілісністю значення і здатністю до трансформації. Фразеологізми можуть виконувати різні функції та вживатися в усіх стилях мови.

Фразеологізм – це те, чи інше поняття в мові, яке не завжди передається одним словом. Нерідко для цього використовується словесний комплекс, що представляє собою визначене, більш-менш стійке лексичне сполучення, тобто, фразеологічну одиницю. Фразеологізми мають сталу конструкцію, заміна чи доповнення якої, руйнує їх. Фразеологічні звороти являють собою смислову, структурну єдність. Ступінь спаяності слів у фразеологізмах дуже різниться від значення усього звороту.

Фразеологією називається також уся сукупність цих складних стійких сполучень – фразеологізмів. Фразеологія мови, як і лексика, являє собою тонку систему, яка має автономність, оскільки фразеологізми принципово відрізняються, з одного боку, від окремих слів, з іншого боку – від вільних словосполучень, і в той же час входить у більш складну систему загальнонаціональної мови, знаходячись у визначених відносинах з різними його рівнями.

В італійській мові фразеологічні одиниці також мають ряд ознак:

багатокомпонентний склад; розбіжність плану вираження і плану змісту; наявність власного значення.

Так, фразеологізми дієслівного поєднання, що складаються з дієслів з енклітикою, збігаються в повному обсязі: *averla con qc* – букв. мати що-небудь з будь-ким, ображатися на когось; *prendersela* – букв. братися за це з кимось, сваритися з кимось. Ряд прийменникових сполучень, також є фразеологічними одиницями, так як вони виконують синтаксичну функцію визначення або

предикативу, і не можуть входити в функціональний клас прислівників: *Perbene* – порядна особа, така, як треба; *Adacqua e sapone* – природний, що не вживає косметики [30, с. 74–77].

Найбільш загальною ознакою фразеологічних одиниць, що дозволяє відрізнити їх від багатьох інших одиниць в мові, є розбіжність плану вираження (компонентного складу) і плану змісту (сенсу). Розбіжність плану вираження і плану змісту фіксується зазвичай в промові, коли буквально розуміння слів, що входять до складу фразеологізму, робить висловлювання безглуздом. Наприклад, у реченні: *“Becchio, Becchio, Becchio! Ringraziate Che Nessuno Vuole FarVi del male, perché stareste fresco ... (“E Calandra” Labufera “) – “Беккі, Беккі! Скажіть спасибі, що нікому вам зробити зла, бо добре б ви виглядали ...”*. Буквальний переклад фразеологізму *stareste fresco* “ви б були свіжим” немає сенсу [30, с. 74–77].

Таким чином, якщо “в реченні, яке з точки зору носіїв мови, є цілком коректним, зустрічаються словосполучення, які не мають сенсу при буквальному перекладі слів, їх складових, вони, швидше за все, є фразеологізмами” [30, с. 133].

Основною особливістю фразеологізмів є вмотивованість, їх ситуативний і подібний характер. Ситуації, що породжують фразеологічні одиниці, можуть виникати у зв'язку з появою асоціативних образів, в результаті яких переосмислюються словосполучення або цілі речення. Наприклад: *Fare la forza* (букв. “Зробити шибеницю”) – задумати щось погане, плести інтриги [31]. Тут акт підготовки шибениці викликає асоціації злого умислу, це зіграло роль в тому, що дане словосполучення перетворилося в стале, в цьому значенні вираз, стає фразеологізмом.

Ситуації, що лежать в основі формування фразеологічних одиниць різних народів, мають багато спільного. Базою для походження фразеологізму можуть стати слова, що позначають предмети побуту і навколишнього світу. Таким чином, вони стають символами і зв'язуються часто з уособленням певних якостей і властивостей людини. У різних мовних групах символи можуть сильно відрізнятися, і, отже, фразеологізми, що сформувалися на їх основі, іноді частково або повністю

збігаються за значенням або розходяться. Так, фразеологізм сліпий як кріт є відповідністю італійському *cieco come una talpa* [31].

Одним з найбагатших пластів фразеологічної лексики є лексика, що описує повсякденне життя людини, а також частини його тіла: *chiudere un occhio* – дослівно: закрити очі на що-небудь; *avere le mani bucate* – бути марнотратом, тринькати гроші (дослівно: мати діряві руки) [31].

Деякі фразеологізми пов'язані з військовою та мисливською лексикою: *tornare con le prive nel sacco* – повернутися з порожніми руками (дослівно: повернутися ні з чим в мішку); *passare in cavalleria* – зникнути, випаруватися (дослівно: бути прийнятим в кавалерію).

Виникнення фразеологізмів також може бути пов'язаним з іграми, в основному з картками: *fare (dare) cappotto* – обіграти в суху (дослівно: здати пальто); *mettere le carte in tavola* – грати у відкрити, розкрити свої карти (дослівно: покласти карти на стіл) [31].

Чимале число фразеологізмів походять з Біблії, що мають аналоги майже у всіх європейських мовах: *aspettare la manna dal cielo* – чекати манни небесної; *essere una voce nel deserto* – бути голосом волаючого в пустелі (дослівно: бути голосом в пустелі).

Важливу роль в житті народу Італії завжди відігравала церква, тому походження великого числа фразеологізмів пов'язано з церковною лексикою: *messa greca* – незрозуміла річ, плутанина (дослівно: грецька церковна служба); *non andarne` a messane` a predica* – не вірити ні в Бога, ні в чорта (дослівно: не йти ні на службу, ні на проповідь).

Велика кількість фразеологізмів прийшла в італійську мову з літератури, а також з міфології, байок, казок та інших джерел: *essere un re travicello* – бути королем-маріонеткою (дослівно: бути королем-бруском); *vendere le pelle dell'orso prima d'averlo ucciso* – ділити шкуру невбитого ведмедя (дослівно: продавати шкуру ведмедя перед тим, як його вбити) [31].

Особливе місце займають фразеологізми, пов'язані з історією Італії або висхідні до історії стародавнього Риму: *fare la politica del carciofo* – домагатися

чого-небудь завзято і терпляче (цю фразу приписують королю Сардинії Карлу Еммануїла III, який порівнював Італію з артишоком і пропонував кожному задовольнятися лише однією частиною); *legar la vigna con le salsicce* – жити розкошуючи (дослівно: перев'язувати виноградну лозу сосисками).

Ряд фразеологізмів запозичено з інших мов. Такі фразеологізми, як правило, проникають через літературу і відносяться до більш пізнього періоду: *essere un cavaliere senza macchia e senza paura* (з італ.) – бути лицарем без страху і докору (дослівно: бути лицарем без плямочки страху).

Особливе місце займають фразеологізми, в основі яких лежать заміни за допомогою перифразу і стилістичних фігур, які прямо в розмовній мові не називаються. Так, іменник-смерть, або дієслово – вмирати передається за допомогою наступних фразеологізмів: *chiudere gli occhi per sempre* – закрити очі назавжди; *andare all'altro mondo* – піти в інший світ; *partire a Babbo reviggioli* – відправитися до праотців (від *andare a rivedere il babbo* – (піти побачитися з батьком)). В цілому ж ідея смерті передається за допомогою більш ніж ста фразеологізмів.

Таким чином, фразеологія як розділ мови дає не тільки опис сучасного стану фразеологічної системи, але допомагає також ознайомитися з літературними нормами вживання фразеологізмів, що абсолютно необхідно для кожного, хто вивчає мову, щоб уникнути помилок, що знижують виразність мови. Фразеологізми відображають народ. Цікавими стають не тільки образи, що виникають на основі еталонів, а й специфіка в їх виборі. В італійській мові слова *spanna* “п'ядь” стало еталоном малої величини, площі, малої ширини, зростання і інших понять: А *spanna* “у всіх подробицях”, *largo un a spanna* “дуже вузький”, *une bambino alto una spanna* “хлопчик маленького зросту”. Ще один яскравий приклад збагачення мови за рахунок фразеологізмів: не так давно в італійській мові закріпився фразеологізм *lo scoiattolo della penna* (дослівно: білочка пера, легке перо), який виник з характеристики, даної італійцями популярному письменникові Італо Кальвіно [31].

2.2. Засоби та способи перекладу прислів'їв та приказок

У сучасній науці паралельно із термінами “прислів'я” і “приказка” на означення жанру вживається термін “паремія” (від гр. *paroimia* – притча). Від цієї лексеми утворилися поняття “пареміографія” – записування, збирання прислів'їв та “пареміологія” – наука про прислів'я, їх дослідження, пояснення [51, с. 32].

Паремійний корпус будь-якої мови – це своєрідний менталітет, що відображає систему переконань, цінностей, поглядів і уявлень, а також зберігає досвід попередніх поколінь у вигляді прислів'їв та приказок, таким чином, значно розширюючи мовну картину світу носія тієї чи іншої мови. Будь-яка вербалізація світу визначається, по-перше, відображенням наповнення об'єктивної дійсності та, по-друге, репрезентацією національного мислення та свідомості [52, с. 73].

Прислів'я і приказки – це влучні образні вислови, що характеризують різноманітні явища життя. Вони зазвичай стислі та легко відтворювані, тому добре запам'ятовуються і стають частиною суспільної свідомості.

Аналізуючи та порівнюючи паремії італійського й українського народу можна виявити їх загальнолюдські особливості, а також притаманні їм спільні та відмінні риси. Стає зрозумілим, що прислів'я та приказки є досить різними за своїми семантичними та лексичними ознаками, а відповідник у порівнюваній мові зазвичай буває лише приблизним. При порівнянні паремій характерним є визначення спільного асоціативного значення, аналогічності ситуації, у якій доречним є вживання такого вислову.

Як відомо, італійська та українська культури відрізняються звичаями, поглядами, реаліями та світосприйняттям. Ці відмінності зумовлені різною історією та сформованим менталітетом. Як результат, ці відмінності формують одну з найбільших проблем при перекладі. Зберегти культурну специфіку мови оригіналу в мові перекладу – це завдання особливої складності.

Прислів'я та приказки українською та італійською мовами можуть бути подібними за лексичним складом, комунікативним значенням та лексичним забарвленням. Та все ж значна їх частина має свої особливості і відповідник часто

буває лише приблизним, через те, що явище присутнє в мові перекладу, але сприймається інакше. При перекладі характерним є визначення спільного асоціативного значення, аналогічність ситуації, у якій доречним є вживання приказки чи прислів'я.

Адекватне відтворення прислів'їв і приказок складає особливу перекладацьку проблему. Прислів'я та приказки мають образний зміст, тобто їх внутрішня форма зберігає свою значущість. Носії мови не лише знають сенс прислів'я і ситуації, в яких його слід вживати, але й сприймають образ-метафору чи порівняння, що формує прислів'я. Звичайно, початкові реалії, пов'язані з виникненням прислів'я, забуваються, але зберігається двоплановість прислів'я. Його прямий сенс і сенс іносказання співіснують. Сенс вільного поєднання, що лежить в основі прислів'я і зміст іносказання актуалізуються в мові. Тому перекладачу важливо передати ці його обидва компоненти: і сенс прислів'я, і метафоричний зміст [33; 34].

Варто згадати, що прислів'я та приказки визначаються як закріплені у мові стійкі образні судження, які мають повчальний зміст, виражають певну мораль. З огляду на ці ознаки В. Виноградов [33; 185] виділяє п'ять можливих типів перекладу прислів'їв та приказок:

1. Переклад повним відповідником (еквівалентом), коли в мові перекладу є прислів'я, яке рівнозначне за змістом, функцією та стилістичними характеристиками прислів'ю в мові оригіналу. Метафора, закріплена в прислів'ї, повинна спиратися на ідентичні образи [33; 186]. Наприклад:

La mela non cade lontano dall'albero – Яблуко від яблуні недалеко падає

A caval donato non si guarda in bocca – Дарованому коневі в зуби не заглядають.

Як бачимо, застосовуючи цей спосіб відтворення прислів'їв та приказок не втрачається лексична образність. Такий спосіб перекладу передбачає рівнозначний переклад оригіналу паремій за змістом, функцією та стилістичними характеристиками, і пов'язує їх із семантикою, структурою, комунікативністю, функціональністю, прагматичністю та жанром.

Аналізуючи структурні особливості цих паремій, їх автосемантичність, однозначність, зазначимо існування в змісті прислів'їв культурних концептів, які і дозволяють виділяти рамки їх використання. Граматична форма українських варіантів прислів'їв відповідає характеру їх змісту в італійській мові. Прислів'я, які перекладаються повним відповідником, мають переважно, структуру розповідних речень.

Використання фразеологізмів-аналогів дозволяє досягати досить високого ступеня еквівалентності, зберігати оригінальну семантику висловлювань, трансформуючи при цьому компонентний склад початкової італійської паремії. Головною відмінністю між текстом оригіналу і текстом перекладу в даному випадку є образ або символ, який покладений в основу паремії і несе метафоричний зміст.

2. Переклад частковим відповідником, коли прислів'я мови перекладу еквівалентне прислів'ю мови оригіналу за змістом, функцією, та стилістичним забарвленням, але відрізняється своїм образним значенням [35; 26]. Наприклад:

Essere sano come un pesce – Бути здоровим як бик.

Essere rosso come un peperone – Бути червоним як помідор.

З використанням цього способу відтворення втрачається лексична відповідність. Прислів'я мови перекладу еквівалентне прислів'ю мови оригіналу за змістом, функцією і стилістичним забарвленням, але втрачає образну відповідність.

3. При перекладі також використовують прийом калькування. Прислів'я або приказка відтворюються майже дослівно, калька не піддається персональній ритмічній і метафоричній організації і контекст підказує, що читач має справу зі стійким зворотом, відтвореним з оригіналу [35; 24]. Наприклад:

Avere fame da lupi – Голодний як вовк.

Lupo travestito da agnello – Вовк в овечій шкурі.

Спосіб перекладу за допомогою калькування в свою чергу, зберігає усі образні лексеми в їх початковій формі мови оригіналу.

Гаврин С.Г. переконаний, що відповідники-кальки володіють певними перевагами і тому досить широко вживані у перекладацькій діяльності. З одного боку, через те що вони дають можливість залишити образну структуру оригіналу,

що є важливим у художньому перекладі. З іншого, вони дозволяють перекладачеві подолати труднощі, які виникають, коли в оригіналі образ трансформується для створення розгорнутої метафори [53,с.36].

Цікавим є спостереження, що інколи перекладачам вдається впроваджувати в мову перекладу нові фразеологічні одиниці. Здебільшого це відбувається із фразеологізмами біблійного, античного або міфологічного походження і які є досить специфічними за своїм лексичним наповненням і глибоким метафоричним змістом. Під час перекладу текстів культурно-історичної тематики застосовують метод калькування поряд із поясненням в максимально стислому вигляді. Такий вид перекладу називається подвійним, або паралельним. При перекладі фразеологічної одиниці з однієї мови на іншу фахівці рекомендують користуватися найбільш повними й авторитетними українськими тлумачними фразеологічними словниками. Зазвичай відповідник-калька не сприймається українським реципієнтом як фразеологічна конструкція через відсутність аналогів. Навпаки, вона здається іншомовною, чужою у порівнянні зі сталими пареміологічними одиницями рідної мови. Впізнавання, адекватна інтерпретація подібних виразів у рамках національної культури країни мови перекладу стає можливою лише за умови тривалого функціонування фразеологізму в мові перекладу [53].

4. “Псевдоприслів'я”, або підбір псевдовідповідника використовується тоді, коли перекладач вважає за потрібне вжити прислів'я мови оригіналу, або при відсутності в мові перекладу повного або часткового еквіваленту. В такому випадку перекладач «винаходить» прислів'я, відтворюючи без модифікацій або з незначними змінами образний зміст прислів'я оригіналу, таким чином зберігаючи його зміст [33; 190]. При створенні такого «псевдоприслів'я» використовуються образні і звуко-ритмічні засоби. Словосполучення лише стилізується під прислів'я. У читача має скластися враження, що створене прислів'я існує в мові перекладу або що це іноземне прислів'я, відтворене засобами рідної мови із збереженням ознак прислів'їв, і їх характеристик. Наприклад:

Chi ha denti non ha pane e chi ha pane non ha denti – хто може їсти немає хліба, а хто має хліб – не може їсти

Лексика в даному випадку змінюється. Практично повністю змінюється лексичний фон прислів'я оригіналу, але передається зміст прислів'я. Цей тип прислів'їв та приказок не має відповідників в українській мові. Тобто, перекладаючи такі паремії застосовуються приблизний відповідник без зберігання змісту та образності, інколи перекладач шукає оригінальний відповідник в українській мові.

5 Описовим перекладом, тобто шляхом переказу фразеологізму, який зумовлений відсутністю в мові перекладу необхідних відповідників та неможливістю калькування [33; 190]. Він зводиться до тлумачення, пояснення прислів'я, яке в перекладному тексті практично перестає існувати, як самостійна мовна одиниця і немов розчиняється в контексті. При такому способі відбуваються стилістичні та інформаційні втрати [36; 22]. Наприклад:

Mangiare a quattro palmenti – Їсти дуже жадібно.

Такий спосіб перекладу використовується тоді, коли відсутність необхідних відповідників і неможливість дослівного калькування впливають на вибір цього способу відтворення приказки або прислів'я.

Як бачимо, існують різні способи адекватної передачі прислів'їв та приказок українською мовою. При цьому вважається [37; 55], що оскільки у фразеологічних одиницях часто міститься метафоричний елемент, то їх не можна перекласти дослівно. У багатьох випадках вони мають явно виражене національне забарвлення, тому часто не мають абсолютних відповідників в іншій мові. Складність перекладу посягає у тому, що перекладач повинен розпізнати і відшукати відповідний український варіант.

З точки зору перекладу приказок та прислів'їв, М. Кочерган [34; 41] розділяє їх на 3 групи:

- прислів'я з прямим значенням;
- прислів'я з прямим і переносним значенням;
- інакомовлення, або прислів'я з переносним значенням.

До першої групи відносяться такі прислів'я й приказки, які повністю співпадають в мовах оригіналу та перекладу – і за змістом, і за формою, тобто за описуваним образом або складовими компонентами, наприклад: *Non è tutto oro quel*

che luccica – Не все те золото, що блищить; Scora nuova spazza bene – Нова мітла по-новому мете [34]. Такі приказки та прислів'я, які повністю співпадають в різних мовах, мають своїм джерелом спільний прототип і часто є калькою з грецької або латинської, рідше інших мов.

До другої групи належать прислів'я і приказки, які співпадають за змістом, але не співпадають за образом, який лежить в їх основі, наприклад: *Tra il dire ed il fare c'è in mezzo il mare – Сказати ще не означає зробити; La vita cerca la morte – Скільки не жити, а смерті не відбити* [57]. При перекладі таких паремій рекомендується користуватися саме такими відповідниками, які закріпилися в мові, оскільки перекладач повинен притримуватися принципу перекладу чогось звичного таким же звичним. У протилежному випадку приказка або прислів'я викличе у читача враження чогось несподіваного та оригінального.

До третьої групи відносяться приказки та прислів'я, які не мають відповідників в українській мові – ні за змістом, ні за образом. Вони перекладаються або описово, або за допомогою приказки, створеної перекладачем.

Хороший перекладач повинен не тільки розуміти сенс перекладного тексту, а й враховувати структурно-семантичні особливості паремій, як багатства мови, на яку здійснюється переклад.

В той же час, передати внутрішню форму прислів'їв, як і інших фразеологізмів, вдається досить рідко. Якщо перекладач не може підібрати близький по синтаксичній структурі і семантиці відповідник, в такому випадку в першу чергу відтворюється повчальний зміст прислів'я чи приказки.

Також при перекладі слід приділяти увагу основним принципам перекладу:

- 1) орієнтуватися на контекст;
 - 2) враховувати індивідуальний стиль автора;
 - 3) дотримуватися стилістики;
 - 4) відповідність авторській інтенсивності;
 - 5) використання сталих фразеологічних одиниць;
 - 6) підбір слова, яке найбільш точно відображає реальну дійсність оригіналу.
- Зазначені способи перекладу паремій не завжди повністю відповідають змісту та

образності оригіналу. Адже прислів'я та приказки характерні лише тій мові, в якій вони були створені, і розкривають особливості культури свого народу. Найкраща адекватність перекладу забезпечується при використанні еквівалента, оскільки при цьому зберігається емоційність, забарвленість та образність.

Таким чином, проаналізувавши лінгвістичні джерела, присвячені особливостям перекладу приказок та прислів'їв, ми дійшли висновку, що більшість вчених-лінгвістів розрізняють п'ять способів перекладу:

- повний відповідник (еквівалент);
- частковий відповідник;
- “псевдодослівний” відповідник;
- описовий переклад;
- калькування.

А на думку М. Кочергана, прислів'я та приказки можна поділити на такі групи:

- прислів'я з прямим значенням;
- прислів'я з прямим і переносним значенням;
- інакомовлення, або прислів'я з переносним значенням.

Висновки до Розділу 2

Одним із перспективних напрямів у лінгвістиці, за спостереженнями сучасних дослідників, є вивчення проблеми глибинних зв'язків між мовою й етносом, мовою й національною ментальністю, розв'язання якої сприяє розкриттю механізмів відображення національної концептуальної картини світу певного народу у відповідній мовній картині світу. Вивчення взаємозв'язку мови і національної культури, а також його відображення в мовних одиницях набуло особливої ваги за останні десятиліття. Національна специфіка мови, ментальність народу, його внутрішній духовний світ найяскравіше виявляється у фразеології, бо саме фразеологізми є чи не найпотужнішим потенціалом художньо-образної системи

мови, найвиразніше передають дух і красу, яку творив народ протягом віків для потреб спілкування в усній та писемній формах.

Оскільки кожна національна мова не лише відображає, а й формує національний характер того, чи іншого народу, ефективним є розгляд особливостей національного характеру і культури, а також дослідження цінностей цієї культури саме через прислів'я та приказки.

Актуальність прислів'їв та приказок визначається їх органічним зв'язком з народною мовою та широким використанням у різних ситуаціях повсякденного життя. Характерною рисою прислів'їв та приказок є: лаконічність, соціальна спрямованість, яскраве національне навантаження, емоційно-образне бачення життєвих ситуацій, вони вживаються для передачі народної мудрості з обов'язковим зазначенням на те, що людина вважає цінним.

Адекватний та доцільний переклад фразеологізмів, зокрема прислів'їв та приказок - це одна з вагомих проблем в сфері лінгвістики та перекладу. Завдяки вивченню цієї проблеми можливе досягнення більшої тотожності текстів, а також дослідження національних відмінностей.

Більшість вчених-лінгвістів розрізняють п'ять способів перекладу: повний відповідник (еквівалент); частковий відповідник; "псевдодослівний" відповідник; описовий переклад; калькування.

Ідеальним рішенням проблеми є – переклад іншомовного фразеологізму еквівалентним фразеологізмом мови, за умови, що результат зрозумілий носієві мови. Однак не можна забувати, що ідеального результату не завжди можна досягти. У більшості випадків перекладач стикається з певними труднощами при перекладі приказок або прислів'їв. Найчастіше в мові просто відсутній відповідний еквівалент через відсутність тієї чи іншої реалії. Якщо ж відповідний еквівалент відсутній, тоді переклад здійснюється за допомогою лексичних засобів.

Основні положення цього розділу висвітлено в одній публікації у співавторстві [див.: 58].

РОЗДІЛ 3

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ ІТАЛІЙСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЇВ І ПРИКАЗОК В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

3.1. Лексичні особливості перекладу італійських прислів'їв та приказок на українську мову

Сучасним лінгвістичним дослідженням притаманне різні визначення таких паремій як «прислів'я» та «приказки». Їх характеризують як короткі влучні вислови, які образно та лаконічно передають нащадкам висновки з життєвого досвіду багатьох поколінь предків; та стійкі афористичні вислови, що у стислій, точній формі висловлюють думку про певні життєві явища, реалії дійсності, людські риси, вчинки у їх характерних і специфічних ознаках.

І прислів'я, і приказки – це паремії невеликого за обсягом жанру усної народної творчості. Відрізняються вони своєю граматичною та стилістичною структурою. Прислів'я виражає закінчене, загальне судження, а приказка – короткий образний вислів, тобто виражає судження часткового характеру [38, с. 12]. Тому ці пареміологічні одиниці є неоднозначними у лексиці і граматиці, фонетиці та стилістиці, і це значно впливає на особливості їх перекладу. Навіть якщо відомий переклад кожного окремого слова або звороту, то це не завжди допоможе зрозуміти його в цілому.

З лексичної точки зору, перекладач звертає увагу, перш за все, на набір лексичних відповідників того чи іншого компонента прислів'я або приказки. Повноцінний словниковий переклад пареміологічної одиниці в основному залежить від співвідношення між одиницями мови оригіналу і мови перекладу. При перекладі паремій потрібно передати зміст і показати образність, шукаючи ідентичний вираз у мові перекладу і не втрачаючи при цьому стилістичної функції пареміологічної одиниці. Якщо такий ідентичний вираз відсутній у мові перекладу, то перекладач повинен знайти приблизний відповідник. Паремії італійської та української мов можуть бути подібними за лексичним складом та стилістичним забарвленням, але

все ж таки відповідник у порівнювальній мові може бути тільки приблизним [39, с. 247]. При порівнянні паремій характерним є визначення спільного асоціативного значення та пошук аналогічної ситуації, у якій доречним є її вживання [39, с. 14]. Наприклад: *A San Benedetto la rondine sotto il tetto* [21, с. 105]. – *Побачив шпак у дворі – знай: весна на порі* [8, с. 105]. Обидва прислів'я передбачають прихід весни.

Адекватне відтворення паремій складає особливу перекладацьку проблему. Прислів'я та приказки мають образний зміст, на відміну від лексичних одиниць чи фразеологізмів, тобто їх внутрішня форма зберігає свою значущість. Носії мови не лише знають їх сенс і ситуації, в яких їх слід вживати, але і сприймають образ, метафору чи порівняння, що формує паремії [41, с. 250]. Звичайно, початкові реалії, пов'язані з виникненням прислів'їв та приказок, забуваються, але двоплановість їх зберігається. Тому перекладачеві важливо передати обидва компоненти: і сенс, і метафоричний зміст.

Також у кожній мові є паремії, які містять реалії (назви предметів і явищ матеріальної та духовної культури певного народу, які в перекладі залишаються незмінними, та власні імена, що властиві лише певній мові. Ці вирази є етноспецифічними, тобто мають повністю національне забарвлення [40, с. 158].

Переклад пареміологічних одиниць належить до літературного перекладу та тісно пов'язаний із перекладом фіксованих виразів, ідіом та поезії. Пареміологічні одиниці відіграють важливу роль у художній літературі, адже вони формують ідею художнього тексту та посилюють емоційно-експресивне та культурне забарвлення. З часів появи перших пам'яток література вбирала в себе народну мудрість. Завдяки прислів'ям та приказкам вона збагачується духом народної творчості та афористичністю, сприяє увиразненню авторського тексту, чим наближає його до більш розмовної лексики. В художніх творах використовуються паремії різної тематики, які найчастіше вживаються для описів природи та характеристик героїв. Письменники можуть вживати паремії як цитати, що посилюють авторську думку, а також можуть вказувати на епоху, в яку творив той чи інший письменник.

Прислів'я та приказки є складними за структурою, вони мають метафоричний характер, який робить їх невиразними, також вони характеризуються лаконічністю

та афористичністю, виражають особливості життя кожного народу [40, с. 122]. Паремії як такі, наповнені різноманітними культурними особливостями, які відображають духовний світ людини, інтерпретують та характеризують дійсність. Беручи до уваги особливе значення та тлумачення цих одиниць, логічним є увага до процесу перекладу прислів'їв та приказок, адже спершу вираз сприймається з смислової, а вже потім з лексичної точки зору.

Фразеологія, як зазначалось раніше, надзвичайно складне явище, для вивчення якого необхідний власний метод дослідження, а також використання низки інших наук – лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки та географії [42, с. 5]. Тому під час перекладу фразеологізмів на рідну мову необхідно підбирати вирази та мовні кліше, що відповідають менталітету та культурі мови перекладу.

Однією з головних особливостей фразеологічних одиниць, що відрізняє їх від вільних словосполучень, є ідіоматичність. Саме завдяки цій характеристиці загальне значення фразеологізму не дорівнює загальному значенню його компонентів, часто це значення не має нічого спільного зі значеннями слів, що входять до його складу: *le bugie hanno le gambe corte* (буквально: у брехні ноги короткі) [21] – *правда завжди вилізе на поверхню*.

Фразеологізми часто містять метафоричний елемент, тому їх не можна перекладати буквально, оскільки в багатьох випадках вони мають чітке національне забарвлення. Все це та низка інших факторів призводять до того, що фразеологічні одиниці часто не мають абсолютних еквівалентів в іншій мові. А складність перекладу полягає в тому, що перекладач повинен мати можливість знайти відповідну українську версію.

В той же час прагнення до точності перекладу не повинно зводитися до калькування, оскільки калькування та дослівний переклад провокують спотворення значення фразеологізму та призводять до втрати його ідентичності, достовірності. У роботі з перекладом їх основний зміст не може бути перекладений без урахування форм, оскільки сама форма фразеологічної одиниці також має певне забарвлення і несе певну інформацію і часто її визначає. Інформація, що міститься у

фразеологізмі, інколи сприймається лише через саму форму. Перекладачеві потрібно проаналізувати оригінал не лише з точки зору комунікативного завдання, а й щодо його формальної структури, визначаючи особливості інформації, що перекладається.

У багатьох випадках перекладач змушений відмовитися від створення так званої предметної точності, оскільки це часто неможливо за відсутності відповідної концепції мовою перекладу або небажане в стилістичних нормах. У цьому випадку зміст оригіналу та перекладу зберігається лише стилістичними та фразеологічними особливостями мов. У таких випадках вчені розглядають еквівалентні відносини як відомі мовні перетворення логічного характеру. Численні спеціальні засоби досягнення адекватності перекладу, відомі в практиці перекладу, поєднуються між собою і часто використовуються в поєднанні. Цим досягається адекватність перекладу. Іноді ціле значення фрази та її склад у процесі перекладу стають абсолютно невпізнаними, але за своїми функціями вони доречні і створюють у мові перекладу ті самі враження, що й у носіїв іноземної мови. Іншими словами, комунікативне завдання та його функція повністю відтворені. Зрозуміло, що у галузі перекладу шлях до таких змін не завжди простий. Труднощі виникають особливо тоді, коли у перекладі є переносні слова, часто пов'язані з незвичним вживанням слів або незвичним словотвором.

Вирішення проблеми вибору словосполучення, що допускає лексикографічну норму, можливе лише стосовно конкретного випадку, оскільки на сучасному етапі вивчення фразеології немає матеріалу для найширших узагальнень [7, с. 156].

Немає сумнівів, що практика перекладознавства та детальний аналіз існуючих перекладів зможуть виявити велику кількість правильних та неправильних варіантів.

Одне з головних завдань перекладача – створити адекватний переклад. Якщо семантичну основу зображення оригіналу передавати точно, то результатом є адекватне мовне зображення мовою перекладу та його адекватний семантичний зміст, який виконує номінативну функцію зображення. Розглядаючи проблему передачі через переклад експресивної інформації, слід зазначити, що деяка частка образного вживання слів в італійській та українській мовах збігається за силою

виразу, незалежно від типу лексичної трансформації, яка була використана для збереження семантичної основи зображення.

Безперечна складність у перекладі спричинена також національно-культурним забарвленням фразеологічних одиниць, так званим ідіотнічним компонентом їх значення, в разі відтворення яких лексичний склад, структура, зображення оригіналу та цільових фразеологічних одиниць можуть не збігатися.

Національна специфіка фразеології виражається в семантиці багатомовних фразеологічних одиниць, які повністю збігаються за складом матеріалу і синтаксичного оформлення, в яких є помилкові фразеологічні еквіваленти. Національна специфіка фразеології полягає в тому, що не всі явища реалії, що мають позначення фразеологізмів однією мовою, мають відповідне позначення в інших мовах.

До екстралінгвістичних факторів, які визначають специфіку фразеології, відносяться до присутності в їх компонентному складі власні імена, географічні назви, спогади історичних подій, культурні об'єкти та матеріальне життя, звичаї, вірування, що властиві лише певному народові, тобто це такі національні реалії. Більшість приказок та прислів'їв є повними символами національних реалій і тому існують лише в одній мові.

Як вже зазначалось, найяскравіший національний колорит проявляється у приказках та прислів'ях, пов'язаних із реаліями життя людей [43, с. 40]. Термін «реальність» у теорії перекладу використовується у двох значеннях. По-перше, це означає будь-які факти специфічні для конкретного народу (предмети матеріальної культури, власні назви, географічні назви, історичні події, тощо), а по-друге, слова і фрази, що використовуються для їх позначення.

У галузі фразеології загалом, реалії відображаються двома способами: позначення дійсності може бути або окремим лексичним компонентом, або цілим фразеологізмом взагалі [42, с. 18]. В обох випадках приказки є носієм національного колориту, що надає оригіналу особливого кольору. Тому переклад таких національно-специфічних фразеологічних одиниць цікаве, проте нелегке завдання.

Прислів'я або приказки, що містять лексичні компонент-реалію, зазвичай виражають концепції або думки, які також відомі або принаймні зрозумілі і для носіїв інших мов. Треба сказати, що в такому прислів'ї в конкретній міжнародній формі міститься міжнародний зміст. Іноді вони мають готові структурно-семантичні паралелі у фразеології інших мов. Серед цих паралелей не існують еквіваленти, оскільки наявність компонента, що позначає національну реальність, у принципі виключає саму можливість їх появи. Йдеться про відповідні аналоги. Зрозуміло, що перекладач може оперувати лише такими аналогами або іншими фразеологічними аналогами, на яких немає позначення національної специфіки.

Фразеологічні аналоги, що містять позначення національних реалій, повинні бути повністю видалені зі словника перекладача. Використання можливе лише в національних аналогах за умови, що реалії, які відображалися в них, вимерли і більше не сприймаються носіями мови як живі предмети національного життя.

Вибір адекватного методу перекладу фразеологічної одиниці залежить від складності їх семантичної структури, образного характеру, національної та культурної специфіки її значення. Основними способами передачі італійських прислів'їв та приказок на українську – є їх еквівалентний та аналоговий, описовий переклад.

Зрозуміло, що найкращий з наведених варіантів, є передача приказки за допомогою еквівалентної одиниці, якщо подібна існує в мові перекладу. Використання такої одиниці забезпечує не лише повне відтворення змісту, а й передачу образності та виразності вихідної фразеологічної одиниці. Повні фразеологічні еквіваленти однакові за структурою, лексичним складом, стилістичними характеристиками, значенням та образністю [42, с. 81], зокрема: *essere al settimo cielo* – на сьомому небі [21].

Зауважимо, що фразеологічних еквівалентів порівняно невелика кількість. Найчастіше до них належать інтернаціональні фразеологічні одиниці. У зв'язку із цим В.Н. Комісаров зазначає, що в разі запозичення різними мовами однієї й тієї ж самої фразеологічної одиниці, її значення в одній із мов може змінитися, внаслідок чого з'являються подібні за формою, але різні за змістом "фальшиві друзі

перекладача” [42, с. 82]. Так, наприклад, вираз *prendere qualcuno per il naso* [21] та український *водити за носа* за формою збігаються, але мають різне значення, оскільки перший означає *наказувати / керувати кимось*, тоді як другий – *обманювати*.

Ще одним подібним варіантом є часткові еквіваленти – одиниці мови перекладу, що містять деякі лексичні, граматичні чи лексико-граматичні відмінності за наявності однакового значення та стилістичної спрямованості з відповідними фразеологічними одиницями мови оригіналу. За ступенем адекватності перекладу часткові еквіваленти аналогічні повним еквівалентам. Часткові еквіваленти, у свою чергу, поділяються на часткові лексичні та часткові граматичні еквіваленти.

Часткові лексичні еквіваленти, які збігаються за значенням та стилістичною спрямованістю, подібні в переносному значенні, але відрізняються своїм лексичним складом, граматичною структурою, наприклад: *як мухи на цукор – як мухи на меді, танцювати як слон – танцювати, як ведмідь, він сміється найкраще, хто сміється останнім – починався зі сміху і закінчувався сльозами*. Часткові лексичні еквіваленти – це також еквівалентні фразеологічні одиниці мови перекладу, які однакові за значенням, стилістичною спрямованістю, але різні за образністю. Такі підрозділи В.Н. Комісаров називає фразеологічним аналогом [52, с. 82].

Використання фразеологічного аналога забезпечує такий самий адекватний переклад, як за наявності повного еквівалента. Але є й деякі обмеження. По-перше, на думку В.Н. Комісарова, необхідно зберегти емоційно-стилістичне значення фразеологічної одиниці. По-друге, необхідно враховувати два фактори: стилістичну нерівність та національний колорит деяких аналогових фразеологізмів [42, с.173].

Коли в мові перекладу немає ні еквівалента, ні аналога оригіналу фразеологічної одиниці, можна використовувати калькування, що є способом його буквальної передачі. Треба звернути увагу на те, що цей метод перекладу фразеологізмів може бути використаний лише в тому випадку, якщо результатом є вираз, який легко сприймається та адекватно розуміється реципієнтом. Буквальний переклад не є фразеологічним перекладом, оскільки в ньому не використовуються готові фразеологізми, що існують у мові перекладу. Результатом буквального

перекладу є створення нового виразу, зрозумілого адресату перекладу, зокрема: *sguardo acido* – *кислий вираз обличчя* [21].

Фразеологічні кальки часто використовуються перекладачами. Вони дозволяють відтворити зображення оригінального блоку. В.Н. Комісаров зазначає одну значну складність, з якою стикається перекладач у разі створення фразеологічної кальки, а саме надання їй форми крилатого виразу [42, с. 175].

Натомість якщо фразеологія не має еквівалента чи аналога в мові перекладу, а буквальний переклад призводить лише до неясного буквалізму, перекладач змушений передавати значення такої одиниці мови-джерела шляхом опису. Недоліком такого перекладу є неможливість зберегти образ оригінальної фразеологічної одиниці, наприклад: *anche l'occhio vuole la sua parte* (*буквально: навіть око хоче свою частину*) – *зовнішній вигляд теж має значення* [21]. Із метою адаптування описового перекладу та фразеологічної кальки до норм цільової мови перекладач може застосовувати перекладацькі трансформації.

Незважаючи на вказані труднощі, слід зазначити, що багато прислів'їв і приказок італійської та української мов є полісемантичними, що робить їх досить подібними і спрощує процес перекладу, пояснення та порівняння. Обираючи найточніший український еквівалент для італійських паремій, слід керуватися таким критерієм, як аналогія, принаймні по відношенню до основного значення фразеологічної одиниці. Існує ціла низка прислів'їв і приказок, які легко перекладені українською мовою та є повними еквівалентами тексту оригіналу. Наприклад, *Prendere il toro per le corna* – *взяти бика за роги*. Інші паремії потребують пояснення, адже в них немає нічого спільного з українськими варіантами. До таких слід віднести італійську приказку *Il mattino ha l'oro in bocca*, що дослівно перекладається як “ранок має золото у роті” і, відповідно, не несе у собі смислового навантаження. Ця пареміологічна одиниця перекладається українською мовою як “*Хто рано встає, тому Бог дає*” [54]. Тому в даному випадку використання повного еквіваленту за допомогою буквального перекладу є недоцільним.

Важливо пам'ятати, що в українських та італійських прислів'ях і приказках різні образи та символи використовуються для позначення однієї схожої (або тієї

самої) речі або ідеї, явища; ці образи відображають різні соціальні стандарти та способи життя двох народів. Наприклад, прислів'я *L'erba del vicino è sempre più verde* дослівно перекладається як “трава у сусіда завжди зеленіша”. Але в українській мові прямого еквіваленту до даної паремії не існує. Частковим відповідником такого прислів'я, що зазначене в словнику, може бути приказка “*добре там, де нас нема*” [54, с. 615].

Також слід зауважити, що в кожній мові є фрази і стійкі вирази, які не можна сприймати буквально, навіть якщо розуміти семантичне та граматичне значення кожного слова. Ідея таких паремій не є буквальною, а завуальованою. Спроби перекласти ці сталі вирази слово за словом можуть призвести до некоректного результату й грубих семантичних помилок. Так італійська приказка *Quando sono troppi i galli a cantare, non si fa mai giorno* буквально перекладається як “коли забагато півнів співають, ранок не настає» означає надмірну кількість людей, які хотіли б керувати, але в решті виходить лише гармидер, ця приказка має досить відмінну від тексту оригіналу українську інтерпретацію – “*Де багато господиень, там хата неметена*”.

Таким чином, труднощі перекладу італійських фразеологізмів засобами української мови зумовлені складністю семантичної структури, образним характером, національно-культурною специфікою значення окремих фразеологічних одиниць та їх компонентів. Оптимальним перекладацьким рішенням у разі передачі італійського прислів'я або приказки вважається пошук еквівалентної україномовної фразеологічної одиниці. За відсутності такої одиниці перекладач застосовує калькування й описовий переклад. Для досягнення максимальної адекватності перекладу фразеологічних одиниць необхідно використовувати та комбінувати різні способи та прийоми їх перекладу, а також перекладацькі трансформації.

3.2. Граматичні особливості перекладу прислів'їв і приказок на українську мову

Прислів'я та приказки виконують певну регулятивну функцію, встановлюють правила та моделі поведінки, відображають соціально визнані норми та звичаї людських колективів та зорієнтовані своїм змістом здебільшого на людину. Чимало науковців вважає приказки та прислів'я короткими фольклорними текстами, що відрізняються сталістю словникового складу та граматичної структури, а у контексті повністю зберігають свою граматично та семантично незалежну єдність [44, с. 25].

На думку І. Волошкіної, пареміям властиві такі характеристики, а саме:

- 1) прислів'я – скарбниця мудрості народу (*Non è tutto oro quel che luccica* – не все золото що блищить);
- 2) прислів'я відбиває правдиві явища (*Uomo avvisato mezzo salvato* – попереджений озброєний);
- 3) прислів'ю характерні художня яскравість, організованість, влучність, майже обов'язково вони містять гумор, несподіване порівняння, ритмічний початок (*Morto un Papa se ne fa un altro* - немає незамінних людей);
- 4) стислість, лаконічність прислів'я (*Chi non risica non rosica* – перемагає той, хто не боїться ризикувати);
- 5) прислів'я зазвичай складаються з двох частин: загального судження і застосування, тлумачення, повчання (*A buon intenditor poche parole* – хто знається, тому пояснювати не потрібно) [44, с. 27].

Основним критерієм розмежування прислів'їв та приказок вважають особливості їх синтаксичної структури. Чимало лінгвістів також вважає, що прислів'я може функціонувати окремо, а приказка завжди повинна бути включена в переважаючу її одиницю, у складі якої вона набуває функціонального статусу.

Ознакою прислів'їв та приказок є сталість, яка може бути кількох видів: сталість вживання, структурно-семантична, лексична, морфологічна та синтаксична [45, с.32]. Прислів'я характеризується усіма перерахованими видами сталості, оскільки є цільнопрдикативною конструкцією. Щодо статусу приказки, то не

можна із впевненістю вважати, що прислів'я стали у морфологічному аспекті, адже воно завжди має бути включеним у більшу одиницю, тобто є синтаксично несамотійним. Іноді дуже важко відрізнити прислів'я від приказки або провести чітку грань між цими жанрами. Приказка граничить з прислів'ям, і у разі приєднання до неї одного слова або зміни порядку слів приказка стає прислів'ям.

У структурі приказок спостерігається використання різних композиційних прийомів: зіставлення, коли одне явище чи поняття зіставляється з іншими на основі їх подібності, спорідненості; протиставлення явищ, якостей чи дій; антитези, в основі якої знаходиться суперечність між явищами дійсності, заперечення однієї думки іншою. Багатьом пареміям властива також симетрична структура за принципом паралелізму. Поширеною є також структура приказок у формі дилеми – двох взаємовиключних компонентів, що використовуються в одній приказці [44, с. 32-33].

Всі ці характеристики сприяють закріпленню фразеологічного образу прислів'їв та приказок, тому дуже важливо їх брати до уваги у процес перекладу.

Прислів'я та приказки відрізняються одне від одного не тільки за структурою та семантикою, але й за комунікативним призначенням. Прислів'я є поетично оформленими афоризмами, засобами виразу завершеної думки, наприклад: *Chi semina vento raccoglie tempesta* – Що посієш те і пожнеш; *Chiodo scaccia chiodo* – Клин клином вибивають; *Lontano dagli occhi, lontano dal cuore* – (дослівно) далеко від очей, далеко від серця. В якості дидактичних одиниць прислів'я виступають засобами попередження, узагальнення народного досвіду, висміювання, надання порад, навчання мудрості [47, с. 9].

Аналіз наукових досліджень свідчить, що текст паремій за час свого існування набуває деяких лексико-граматичних змін [46, с. 267]. Мовознавці в пошуках об'єктивних методів дослідження часто використовують метод моделювання мовних одиниць [48, с.12]. Структура та семантика прислів'їв зумовлює появу та функціонування структурно-семантичних моделей цих одиниць. Правомірність появи моделей прислів'їв об'єктивується їх поверхневою структурою,

конструйованою за певними традиційними фреймами, що корелюють з глибинною підтекстовою інформацією та прагматичними настановами.

Лінгвісти відносять прислів'я за структурними ознаками до текстів малих форм фольклору, які називають малими жанрами семіотичної системи фольклору [50, с.132], малими жанрами афористичного фольклору [50, с. 17], малими літературними формами (фольклорними або авторськими), нетиповими текстами малої форми [48, с.4], малими текстами-кліше [50, с. 8-9], малими літературно-художніми формами тощо та відносять до них міні-казку, байку, велеризм, афоризм, лімерик, загадку тощо [50, с. 83].

Однією з диференційних ознак прислів'я вважається стійкість його структурно-змістової основи [45, с.34]. Для них характерні високий ступінь структурної цілісності, простота синтаксичної побудови та відсутність ускладнених лексико-граматичних засобів [48, с. 4].

На думку мовознавців, в італійських прислів'ях переважає форма теперішнього часу та позачасова форма дієслова, дуже рідко – минулий час: *Con le buone maniere si ottiene tutto* – ввічливим ставлення можна досягнути все [21].

Синтаксична структура прислів'їв зазвичай будується за моделями простого або складного (складносурядного та складнопідрядного) речення [48, с. 9-10] та включають 7 ± 2 слів, що відповідає можливостям оперативної пам'яті і мовця, і слухача [48, с. 4]. Притаманні спонукальним прислів'ям імперативність та директивність можуть бути виражені за допомогою розповідної моделі [46, с. 254-255].

Мовознавчі дослідження засвідчують, що текст паремій за час свого існування набуває деяких лексико-граматичних змін [46, с. 267]. Визначення допустимих меж лексико-граматичної варіативності прислів'я, яка не порушує його дидактичного змісту, слід віднести до питань, що не отримали до цього часу остаточного вирішення.

Зазначивши специфічні особливості прислів'їв та приказок як цілісних одиниць, варто приділити увагу їхньому перекладу. Вибираючи еквівалент

італійських прислів'їв та приказок, перекладач повинен намагатися знайти граматичну або семантичну відповідність в обох виразах, наприклад:

– співвіднести деякі спільні частини мови (іменники, дієслова, дієприкметники): *essere giallo d'invidia* – позеленівши від заздрощів;

– шукати подібні синтаксичні структури: *Zero via zero fa* – що посієш – те й пожнеш. Або: *Come ti farai il letto così ti ci addormenti* – як постелиш, та і виспишся [54].

Отже, однією з диференційних ознак прислів'їв та приказок вважається стійкість їх структурно-змістової основи, для яких характерні високий ступінь структурної цілісності, простота синтаксичної побудови та відсутність ускладнених лексико-граматичних засобів. Типовою ознакою прислів'їв є те, що їхня синтаксична структура побудована за моделями простого або складного речення. Важливо за можливості зберігати ці характеристики при перекладі для збереження точності та наближеності до оригіналу.

3.3. Стилістичні особливості перекладу прислів'їв і приказок на українську мову

При перекладі творів з італійської мови українською мовою виникають проблеми, пов'язаних із відмінностями у граматичній структурі мов. Як відомо, італійська і українська мови належать до різних гілок індоєвропейської родини мов (перша – до романської, друга - до слов'янської), що відповідно впливає на різницю у функціонування цих мов. Саме розбіжності в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій і становлять труднощів при перекладі.

В усному й писемному мовленні приказки та прислів'я вживаються з цілком чи достатньо виразною стилістичною метою. Мислення, почуттєва сфера людини реалізується, відображається приказками сконденсовано, глибокозмістовно й почуттєво-емоційно, експресивно. Неемоційних, стилістично не зорієнтованих прислів'їв або приказок не буває. За найрізноманітніших мовленнєвих ситуацій вони вважаються як своєрідні й образні одиниці мовлення. З їх допомогою можна

передати майже кожне з явищ дійсності не тільки змістовно і виразно, а й влучно, яскраво й оригінально, колоритно, бо в них найбільшою мірою збережено віковий досвід, етику й естетику, мудрість народу. Усе ними усвідомлене й сказане сприймається як раціональне в усіх можливих вимірах, гранично логічне, природне й емоційне.

Прислів'я та приказки можуть в собі національно-культурні аспекти, і найголовніше завдання в цьому випадку – зберегти національний колорит і не замінити фразеологізмом еквівалент, який несе в собі вже зовсім інші культурні реалії. Приказка може мати еквівалент в мові перекладу, а контекст її вживання не дозволяє зробити таку заміну.

Вживання прислів'їв та приказок – це справа стилю, а завдання перекладача – цей стиль зберегти. І тому, незважаючи на всі труднощі перекладу фразеологізмів, вони повинні бути перекладені відповідним чином.

Практична діяльність перекладача пов'язана з проблемами, які можна назвати власне стилістичними. Йдеться про ті випадки, коли свідомо використовуються виражальні засоби, щоб зробити текст образним і яскравим, домогтися значного емоційного впливу на читача. Цієї мети можна досягти, вживаючи лексичні образні засоби і стилістичні прийоми, а також шляхом особливого поєднання фраз чи речень.

З лінгвістичної точки зору мовленнєві жанри мають багато спільних ознак у різних мовах, бо в основі їх виділення лежать однакові критерії. А перекладач повинен добре знати особливості жанрів мовлення в італійській і українській мовах і бути ознайомленим із принципами передачі цих особливостей під час перекладу.

В наш час лінгвісти приділяють велику увагу ролі емоційно-оцінювальної лексики в структурі художнього твору. Художній текст, як і приказка та прислів'я, є поліфункціональним. У ньому естетична функція нашаровується на цілий ряд інших - комунікативну, експресивну, прагматичну, емотивну, але не замінює їх, а навпаки, посилює. Мова художнього тексту живе за своїми власними законами, відмінними від загальної мови, “вона має особливі механізми породження художніх смислів”. Про специфіку слова у художньому тексті писали А.А. Потебня, В.В. Виноградов,

Г.О. Винокур та інші дослідники. Вони підкреслювали, що слово у художньому тексті, завдяки особливим умовам функціонування, семантично перетворюється, отже містить в собі додатковий смисл. Гра прямого та переносного значення породжує естетичний та експресивний ефекти художнього тексти, робить цей текст образним та виразним. Взагалі вчені визнають, що неекспресивних текстів не існує, будь-який текст потенційно здатний здійснювати певний вплив на свідомість та поведінку читача, тому що саме експресивність сприяє меті мовного повідомлення, забезпечуючи вплив тексту на реципієнта.

Отже, кількість експресивних мовних засобів в тексті ще не визначає експресивний ефект його сприйняття, а лише підвищує ймовірність його виникнення. Більш того, окрім спеціальних мовних засобів, а саме емотивних, образних, стилістично маркованих, експресивною може виявитися будь-яка нейтральна мовна одиниця залежно від авторської мети та контекстуальної ситуації.

Емоційністю, експресивністю, естетичною вмотивованістю мовних засобів, образністю характеризуються всі жанрові різновиди художньої літератури – епос, лірика, драма. Специфіка художнього мовлення полягає в тому, що в мові художньої літератури використовуються елементи всіх стилів. Усі засоби взаємодіють для вираження естетичного змісту твору через систему художніх образів.

Для багатьох контекстів існує достатня кількість нейтральних та емоційних слів, що дає можливість автору точно висловити всі відтінки і розставити акценти. Деякі читачі навіть не зрозуміють, що мала місце маніпуляція; інші розгадають намір автора і почнуть внутрішнє опиратися не тільки особливостям емоційного стилю, а й всім твердженням; треті ж побачать в цьому тільки забавну інтелектуальну гру.

На лексичному рівні стиль художньої літератури широко послуговується словами з переносним значенням, що стають основою тропів, емоційно забарвленими словами, фразеологічними одиницями, фольклорними джерелами, прислів'ями і приказками.

Естетичні функції здатні виконувати в художньому тексті фонетичні, словотвірні, морфологічні й синтаксичні засоби мови. Звукопис у поезії новотвори і

суфікси емоційної оцінки, проєкція граматичних категорій на семантику тексту, введення звертань, обірваних речень, слів-речень – усе це створює не лише естетичний смисл, але й чималі труднощі під час перекладу.

Хороший перекладач користується різними способами передачі деяких стилістичних прийомів, використаних в оригіналі для того, щоб надати тексту більшу яскравість і виразність.

У перекладача є наступний вибір: або спробувати скопіювати прийом оригіналу, або, якщо це неможливо, створити в перекладі власний стилістичний засіб, що має аналогічний емоційний ефект. Це – принцип стилістичної компенсації, про який К.І. Чуковський говорив, що не метафору треба передавати метафорою, порівняння порівнянням, а усмішку – усмішкою, сльозу – сльозою і так далі.

Для перекладача важлива не стільки форма, скільки функція стилістичного прийому в тексті. Це означає певну свободу дій: граматичні засоби виразності можливо передавати лексичними і навпаки; опустивши непередаване українською мовою стилістичні явище, перекладач поверне «борг» тексту, створивши у іншому місці тексту – там, де це найзручніше - інший образ, але схожої стилістичної спрямованості.

Переклад стилістичних прийомів, що несуть образний заряд твору, часто викликає утруднення у перекладачів через національні особливості стилістичних систем різних мов. Усі лінгвісти підкреслюють необхідність збереження образу оригіналу в перекладі, справедливо вважаючи, що, перш за все перекладач повинен прагнути відтворити функцію прийому, а не сам прийом.

Це все характеризує не лише стилістичні засоби, а зокрема прислів'я та приказки, що є видом стилістичних засобів, і водночас самостійними одиницями мови, що містять всі ці ознаки.

З урахуванням відмінностей культур і різних стилістичних прийомів можна зробити висновок, що зазначені вище способи перекладу приказок та прислів'їв не завжди відповідають змісту та образності оригіналу, а також їх лексико-граматичній структурі. Адже, як італійські, так і українські прислів'я та приказки характерні лише тій мові, в якій вони були створені, і розкривають особливості звичаїв та

культури свого народу. Тому, можемо погодитися з думкою Ж. Мацак, що при перекладі приказок та прислів'їв на українську мову перед перекладачем часто постає проблема неможливості точно передати експресивне, емоційне забарвлення образності, національний колорит, що значно ускладнює сам процес перекладу та впливає на його якість. Серед головних труднощів перекладу цих одиниць, які виділяє Ж. Мацак [49], можна визначити такі:

- відсутність відповідного прислів'я у мові перекладу;
- розбіжності в емоційній забарвленості та образності українських і відповідних іноземних прислів'їв, або ж їх належність в одній мові до образних паремій, а в іншій – до необразних;
- етноспецифічність прислів'їв, їх відмінності у національній забарвленості (необхідність, з одного боку, збереження національного колориту, а з другого боку, певної локалізації, яка не була б занадто значною).

А отже, перекладаючи паремії (прислів'я або приказки) важливо враховувати труднощі їхнього перекладу, особливо важливим є підбір якомога наближеного відповідника, який би в повній мірі відповідав оригіналу. Проте перекладаючи такі одиниці слід керуватися й основними принципами перекладу лексичних засобів, а саме:

- орієнтуватися на контекст;
- дотримуватися стилістичної спрямованості;
- враховувати індивідуальний стиль автора;
- відповідність авторській інтенсивності;
- орієнтування на основний словниковий фонд;
- використання сталих фразеологічних одиниць;
- підбір слова, які найбільш точно відображає реальну дійсність оригіналу.

Ураховуючи вище зазначене можна констатувати, що переклад пареміологічних одиниць повинен бути максимально адекватним до оригіналу, а також використовуючи образно - емоційні засоби перекладу у прислів'ях та приказках творчо передавати відтінки їхнього настрою. Адже, вони становлять невід'ємний пласт народної філософії – скарбницю мудрості будь-якого народу, що

відображають найширші обрії побуту народу, його історію, культуру, традиції, звичаї, вірування і водночас особливості світосприйняття, психіки, способу мислення, ментальності.

Канадські лінгвісти Віне Ж.-П. і Дарбельне Ж. стверджують, що в окремих лінгвістичних одиницях, таких як прислів'я та приказки, “сенс” або “значення” є пріоритетними категоріями для роботи перекладача. Це означає, що ці фразеологічні одиниці не обов'язково повинні відповідати стилістичним або структурним компонентам мови оригіналу. Метою є передача необхідного семантичного та ідейного значення пареміологічної одиниці. Саме це явище науковці називають «рівноцінністю» під час перекладу стійких мовних одиниць [56, с. 38].

За словами Ніди, “прислів'я є особливими метафоричними виразами, й перекладач повинен знати необхідні поняття в обох мовах – оригіналу й перекладу. Це означає, що слід мати на увазі їх подібні риси та відмінності” [57, с. 14]. Таким чином, певні прислів'я і приказки можуть існувати як у мові оригіналу, так і в мові перекладу, але з різними значеннями. Це також може означати, що оригінальний варіант паремії може мати відповідник умові перекладу з аналогічною формально-граматичною структурою.

Зважаючи на те, що переклад – це процес взаємодії лінгвістики та культурної спадщини, у результаті якого породжується новий текст із заміною тексту оригіналу в іншу лінгвокультурну площину за допомогою еквівалентного тексту перекладу, мовознавці зазначають, що процес перекладу складається із трьох етапів:

- 1) надання семантичного та стилістичного значень мові оригіналу;
- 2) переклад вихідного тексту, результатом якого є подальше створення перекладацької стратегії;
- 3) відтворення вихідного тексту мовою перекладу шляхом використання мовних засобів та конструкцій, які повністю відповідають його семантичному значенню і комунікативній меті.

Крім загального сенсу, прислів'я і приказки несуть у собі образно - смисловий зміст. Тому доцільним та ефективним, розглядаючи аспект їх національно-

культурної специфіки, є порівняльний лінгвокультурологічний аналіз італійських та українських прислів'їв.

Отже, стилістичний аспект перекладу необхідний перекладачеві, без нього не могло і не може бути вдалого перекладу. Саме стилістичний аспект мови відповідає не тільки за переклад з мови оригіналу мовою перекладу, але і за особливості і майстерність перекладача. Адже від того, як перекладач здатний передати сенс стилістичних одиниць і залежить переклад оригіналу. У своєму розумінні перекладач прагне „поліпшити” авторський текст, удаючись до різних прийомів, і проте це не завжди виходить. Однією з багатьох причин є особливість початкового слововживання. Іншою причиною, що викликає утруднення у перекладача, є національні особливості стилістичних систем різних мов.

Паремії формують більшість тематичних груп, відображуючи досвід і мудрість народу. Серед особливостей перекладу пареміологічних одиниць, а то й і різних за жанром творів, існують основні принципи перекладу лексичних засобів, які допоможуть у адекватності їхнього перекладу.

Висновки до Розділу 3

У лінгвістичних дослідженнях питання взаємозв'язку мови та культури завжди було актуальним. Мова віддзеркалює життя народу в усіх його проявах: побут, клімат, менталітет, життєві цінності тощо. Тому науковці звертають особливу увагу на науку пареміологію, що вивчає пареміологічні одиниці (паремії) та надає культурологічну інформацію історичного характеру. Особливості кожної мови виражаються через прислів'я та приказки, які є джерелом вивчення мов, мовним багатством народу, що створювалось протягом століть, характером та світоглядом нації. Паремія визначається, як стійка, образна фразеологічна одиниця, яка є цілісним реченням дидактичного змісту, що містить мудрість, мораль, правду.

З лексичної точки зору, паремії є стійкими одиницями системи мови, зміна компонентів якої може призвести до руйнування змісту одиниці. Нерідко компонентами прислів'їв та приказок є реалії, лексика, що несе в собі не лише

сміслові навантаження притаманні кожній лексичній одиниці, а й культурний код, що неможливо дослівно передати в процесі перекладу не втративши при цьому його сенс.

Порівнюючи й аналізуючи систему італійських і українських прислів'їв і приказок, стає зрозумілим, що вони є досить різними за своїми семантичними та лексичними особливостями. Це пояснюється різними історичними, соціальними та економічними умовами розвитку, а також різним менталітетом двох етносів. Отже, вони відрізняються так само, як і обставини розвитку двох країн: географічним положенням та кліматом, відмінностями у їх національній свідомості й самоідентифікації, духовних цінностях, ментальності та самих мовах, у яких простежуються ці розбіжності.

Наведені попередньо труднощі та особливості перекладу фразеологізмів свідчать про особливу відповідальність, необхідність компетенції лінгвістів і перекладачів. Варто відзначити, що знання цих особливостей і володіння методами їх перекладу на українську мову, без сумніву, підвищує ефективність роботи з текстами і дасть змогу поглибити знання про культуру та традиції народу, удосконалювати вивчення мови в оригіналі, формувати розуміння та вміння відчувати логіку мовлення, збагатити світогляд.

ВИСНОВКИ

Кожний народ має свої, лише йому притаманні риси та якості, які у сукупності утворюють національний характер та менталітет народу. Національний характер найбільше визначається мовою, її стилем. Цей характер і культуру українського та італійського народів зосереджений в словесних формах фольклору, зокрема прислів'ях та приказках, бо саме в них відображено культуру, звичаї та традиції кожного народу.

В процесі дослідження було розглянуто фразеологічну одиницю в лінгвістиці. Визначено, що фразеологізм – це лексико-граматична єдність двох і більше нарізно оформлених компонентів, граматично оформлених за моделлю словосполучення чи речення, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові за традицією, автоматично.

Фразеологія – порівняно молода лінгвістична дисципліна, що виникла як самостійна дисципліна лише у ХХ столітті. Основні поняття, обсяг проблематики та об'єкт вивчення цієї дисципліни ще остаточно не визначені, що пояснюється передусім великою функціональністю, семантичністю і структурною різноманітністю тих одиниць, що сприймаються як стійкі сполуки слів.

Фразеологія є надзвичайно складним явищем, вивчення якого потребує свого методу дослідження, а також використання даних інших наук: лексикології, граматики, стилістики, фонетики, історії мови, історії, філософії, логіки і країнознавства.

Доцільним є дотримання широкого погляду на фразеологію, оскільки так можна виокремити весь існуючий фонд цих одиниць. Такий підхід охоплює всі типи стійких мовних утворень, адже всі вони мають спільні риси, які відокремлюють їх від звичайних словосполучень.

Так як існують різні погляди на фразеологічні одиниці, доречним буде зазначити наявність різних класифікацій. За однією з типологій, фразеологізмів виділяють: функціональну, семантичну та формальну класифікації.

Функціональна класифікація зосереджується здебільшого на ідіоматичних виразах, тобто частково або повністю лексикалізованих словосполученнях, фіксоване значення яких відрізняється від окремих значень компонентів.

Семантична класифікація, в свою чергу, ґрунтується на ступені лексикалізації компонентів, тобто на зміні або модифікації первинного значення компонентів унаслідок функціонування слова як семантичного набору.

А формальна класифікація виділяє фразеологізми на основі граматичного характеру їх компонентів.

Класифікацію з погляду семантичної злитності компонентів запропонував відомий академік В. Виноградов. За його словами, фразеологізми виникають із вільного поєднання слів, яке вживається в переносному значенні. Залежно від того, наскільки виражено в них переносне значення, вчений виділив три типи:

Фразеологічні зрощення – це абсолютно неподільні, немотивовані фразеологічні одиниці, їхнє значення зникає при заміні хоча б одного з компонентів. Значення самого фразеологічного зрощення не зв'язане значенням компонентів.

Фразеологічні єдності – також є семантично неподільними одиницями, але в той же час їхнє цілісне значення умотивоване значенням компонентів, тобто значення цілого пов'язане з розумінням внутрішнього образного стрижня фрази, потенційного смислу слів.

Фразеологічні сполучення – це стійкі мовні звороти, яким властива певна самостійність складових частин. У таких зворотах одне слово центральне, інші — залежні від нього і можуть сполучатися з іншими словами, а також замінятися синонімами, при цьому зберігаючи початкове значення фразеологізму.

Свого часу Л. Булаховський запропонував генетичну класифікацію фразеологізмів, яка групувала їх за джерелами походження: прислів'я та приказки, професіоналізми, усталені вислови з анекдотів, жартів, цитати й образи зі Старого й Нового Завітів, ремінісценції античної старовини, переклади поширених іншомовних висловів, крилаті вислови іноземних письменників, влучні фрази видатних людей.

З точки зору перекладу, фразеологічні одиниці поділяють на ті, які мають еквіваленти в мові перекладу і ті, які не мають.

Охарактеризувавши фразеологічний образ, як головний компонент прислів'їв та приказок, було визначено, що фразеологічний образ розглядають як семантичну основу на якій утворюється зміст фразеологічної одиниці. Вважається, що завдяки фразеологічному образу, що часто називають національним маркером того чи іншого народу, у словосполученні зберігаються особливості, які йому характерні. Цей образ зароджується за так званим сценарієм, у свою чергу зумовлений національно-культурною установкою та специфікою етносу. Завдяки образу, через фразеологізми можливо охарактеризувати менталітет та ставлення народу до предметів і явищ навколишнього світу.

Розглянувши дослідження фразеологізмів в італістиці, виділено деякі особливості. Основною з них є вмотивованість, їх ситуативний і подібний характер. Ситуації, що породжують фразеологічні одиниці, можуть виникати у зв'язку з появою асоціативних образів, в результаті яких переосмислюються словосполучення або цілі речення. Однією з найбагатших груп італійських фразеологізмів є ті, що мають у своєму складі лексику, що описує повсякденне життя людини. Також можна зустріти багато фразеологізмів з мисливською та військовою лексикою, так як це вже створені загальні образи за якими легко закріплюються асоціації. Деякі терміни можуть походити з ігор, при порівнянні життєвої ситуації з ходом гри. Варто також зазначити, що в італійській мові, як і в багатьох європейських мовах, присутні фразеологізми з Біблії. Казки, міфи, легенди та байки теж залишили влучні вирази у фразеологічному складі мови. Особливе місце займають фразеологізми, пов'язані з історією Італії або висхідні до історії стародавнього Риму, так як столиця асоціюється з культурою Італії.

Таким чином, фразеологія, як наука, не тільки характеризує фразеологічні одиниці, а й знайомить з культурою італійського народу.

Далі було визначено основні способи передачі італійських прислів'їв та приказок українською мовою та було охарактеризовано їхні особливості.

Перш за все, було зазначено різницю між прислів'ям та приказкою: прислів'я – короткий, влучний вислів повчального характеру, в той час як приказка є влучним, інколи римованим висловом, але без повчального змісту. Сьогодні паралельно із термінами “прислів'я” та “приказках” вживається термін “паремія”.

Проаналізувавши та порівнявши паремії італійської та української мов, можна виявити їх особливості, а також притаманні їм спільні та відмінні риси. Прислів'я та приказки бувають досить різними за своїми семантичними та лексичними ознаками, а відповідник у порівнюваній мові, в такому випадку, буває лише приблизним. При порівнянні паремій характерним є визначення спільного асоціативного значення, аналогічної ситуації, у якій доречним є вживання того чи іншого вислову.

Враховуючи те, що італійська та українська культури відрізняються звичаями, поглядами та світосприйняттям, варто бути уважним при перекладі таких культурно маркованих одиниць як прислів'я та приказки. Ці відмінності є результатом різного досвіду та менталітету народів, і в процесі перекладу саме цю специфіку потрібно зберегти, а це є неабиякою проблемою для перекладача.

З огляду на всі особливості прислів'їв та приказок В. Виноградом виділив п'ять основних способів перекладу цих одиниць.

Серед них першим способом є переклад повним відповідником, тобто еквівалентом. Може використовуватись коли в українській мові є рівнозначне за змістом, функцією та стилістичними характеристиками прислів'я.

Існує переклад частковим відповідником, за умови, що в мові перекладу присутнє прислів'я або приказка, яка збігається за змістом, функцією та стилістичним забарвленням з оригіналом, але може відрізнитися своїм образним значенням.

Можливим варіантом є також спосіб калькування. Так приказка відтворюється майже дослівно, не зберігає метафоричну організацію та ритм оригіналу, тому читач зрозуміє, що має справу із стійким виразом, що було перекладено з оригіналу.

Коли у мові перекладу відсутній еквівалент для певного прислів'я чи приказки або якщо перекладач вважає за потрібне зберегти одиницю мови оригіналу, можна використати спосіб “псевдоприслів'я”. В такому випадку, перекладач дослівно

відтворює зміст прислів'я в мові перекладу вдаючись лише до незначних образних змін.

Останнім із зазначених способів є описовий переклад, тобто переказ фразеологізму, який зумовлений відсутністю в мові перекладу необхідних відповідників та неможливістю калькування. В такому разі прислів'я тлумачиться, пояснюється і таким чином, фактично перестає існувати як самостійна одиниця.

Також було зазначено основні принципи на які потрібно звертати увагу при перекладу, а саме потрібно: орієнтуватися на контекст, враховувати індивідуальним стиль автора, дотримуватися стилістики, зберігати відповідність авторській інтенсивності, за можливості використовувати сталі фразеологічні одиниці, підбирати слова, які найбільш точно відображають реальну дійсність оригіналу.

Варто пам'ятати, що зазначені способи перекладу все таки не завжди повністю відповідають змісту та образності оригіналу. Так як прислів'я та приказки характерні лише тій мові, в якій вони були створені, тому найкращим способом можна вважати переклад еквівалентом, оскільки так зберігається емоційність, образність та забарвленість.

Окресливши лексичні особливості перекладу італійських прислів'їв та приказок українською мовою, було визначені певні особливості. З лексичної точки зору, перекладач звертає увагу, перш за все, на набір лексичних відповідників того чи іншого компонента прислів'я або приказки. Повний словниковий переклад паремії загалом залежить від співвідношення між одиницями двох мов. При перекладі необхідно передати зміст та зберегти образність, бажано способом еквівалентного перекладу, як це вже зазначалось вище. В процесі перекладу, важливим є знаходження спільного асоціативного значення та образу, який допоможе підібрати правильний вираз в мові перекладу.

Окрім питання збереження образності прислів'я чи приказки при перекладі, існує проблема перекладу особливої лексики. У кожній мові присутні паремії, які містять у собі реалії, тобто назви предметів і явищ матеріальної та духовної культури народу, які зазвичай в перекладі залишаються незмінними, а також власні імена, що властиві лише певній мові.

Такі паремії, завдяки реаліям, є етноспецифічними, тобто мають національне забарвлення. Окрім реалій, фразеологізми часто містять метафоричний елемент, тому їх не можна перекладати буквально. Метафору в прислів'ї чи приказці важливо виділити для себе і зрозуміти її мотивування, і вже базуючись на цьому шукати відповідники або перекладати іншими способами прислів'я чи приказку. Загалом, чим більше таких особливостей містить у собі фразеологізм, тим складнішим буде процес перекладу.

Через таку кількість факторів, що впливають на ступінь складності прислів'я, перекладач змушений вдається до нееквівалентних способів перекладу. Тут варто пам'ятати, що прагнення до точності перекладу не повинно зводитися до калькування, оскільки дослівний переклад та калькування може провокувати спотворення значення та може призвести до втрати ідентичності. У процесі, основний зміст не може бути перекладений без урахування форми, оскільки сама форма фразеологізму також має певне значення і несе певну інформацію, а деколи навіть визначає її. Тому перекладачеві потрібно проаналізувати оригінал не лише з точки зору значення, а й звернути увагу на формальну структуру.

Було визначено граматичні особливості передачі італійських прислів'їв та приказок українською мовою. Перш за все, було визначено різницю між прислів'ям та приказкою в граматичному аспекті.

Значна кількість лінгвістів вважає, що прислів'я може функціонувати окремо, а приказка завжди повинна бути включена в більшу одиницю, у складі якої вона буде функціонувати.

Ознакою прислів'їв та приказок було визначено сталість, яка може бути кількох видів: структурно-семантична, лексична, морфологічна, синтаксична та сталість вживання. Прислів'я характеризуються всіма видами сталості, оскільки є цільнопрдикативними конструкціями. А от приказку не можна з впевненістю назвати сталою у морфологічному аспекті, адже вона завжди має бути включена у більшу одиницю, тобто є синтаксично несамостійною одиницею.

У структурі приказок спостерігається використання різних композиційних прийомів: зіставлення, коли одне явище чи поняття зіставляється з іншими на основі

їх подібності, спорідненості; протиставлення явищ, якостей чи дій; антитези, в основі якої знаходиться протиставлення між явищами дійсності, заперечення однієї думки іншою. Багатьом пареміям властива також симетрична структура за принципом паралелізму. Поширеною вважається також структура приказок у формі дилеми, тобто двох взаємовиключних компонентів, що використовуються в одній приказці. Всі ці характеристики сприяють закріпленню фразеологічного образу прислів'їв та приказок, тому дуже важливо їх брати до уваги у процесі перекладу.

Також було охарактеризовані стилістичні особливості перекладу італійських прислів'їв та приказок українською мовою. Було зазначено, що вживання прислів'я та приказки це перш за все, справа стилю, а завдання перекладача полягає у перекладі цього стилю.

Роботу перекладача з фразеологізмами можна назвати власне стилістичною. Це ті випадки коли свідомо використовуються виражальні засоби, щоб зробити текст образним і яскравим, домогтися значного емоційного впливу на читача. Цієї мети можливо досягти, вживаючи лексичні образні засоби і стилістичні прийоми.

З урахуванням відмінностей культур і різних стилістичних прийомів, можна зробити висновок, що зазначені вище способи перекладу приказок та прислів'їв не завжди відповідають змісту та образності оригіналу, а також їх лексико-граматичній структурі. Адже, як італійські, так і українські прислів'я та приказки характерні лише тій мові, в якій вони були створені, і розкривають особливості звичаїв та культури свого народу. Тому в перекладі приказок та прислів'їв українською мовою, перед перекладачем часто постає проблема неможливості точно передати експресивне, емоційне забарвлення, образність, національний колорит, що значно ускладнює сам процес перекладу та впливає на його якість.

Серед головних труднощів перекладу цих одиниць можна визначити такі: відсутність відповідного прислів'я в мові перекладу; розбіжності в емоційній забарвленості та образності українських і відповідних італійських прислів'їв, або ж їх належність в одній мові до образних паремій, а в іншій – до необразних; етноспецифічність прислів'їв, їх відмінності у національній забарвленості (необхідність, з одного боку, збереження національного колориту, а з другого боку,

певної локалізації, яка не була б занадто значною). Отже перекладаючи паремії важливо враховувати труднощі їхнього перекладу, особливо важливим є підбір якомога ближчого відповідника, який би в повній мірі відповідав оригіналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гумбольдт, В. (1985) *Об изучении языков, или план систематической энциклопедии всех языков*. Москва: Прогресс.
2. Кунин, А.В. (1970) *Английская фразеология (теорет. курс)*. Москва: Высшая школа.
3. Кочерган, М.П. (2003) *Загальна мовознавство*. Київ: Академія.
4. Кунин, А.В. (1964) *О переводе английских фразеологизмов в англо–русском фразеологическом словаре // Тетради переводчика*. Москва: Высш. школа.
5. Ярцева, В.Н. (1990) *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Советская энциклопедия.
6. Грищенко, А.П. (1997) *Сучасна українська літературна мова: підручник*. Київ: Вища школа.
7. Жовтобрюх, М.А. (1965) *Курс Сучасної української літературної мови. Частина I/ 3-тє видання*. Київ.
8. Біложенко, О. (Ред.) (1993) *Фразеологічний словник української мови в 2-х томах*. Київ: Наукова думка.
9. Юрчук, Л.А. (1983) *Теоретичні засади реєстр. фразеологічного словника української мови*. Київ: Мовознавство.
10. Кожица, Н. (1983) *Стилистика русского языка*. Москва: Просвещение.
11. Діброва, Є. (2001) *Сучасна російська мова: Теорія. Аналіз мовних одиниць : підручник для вузів: у 2-х ч.* Москва.
12. Виноградов, В. (1977) *Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. Избранные труды. Лексикология и лексикография*. Москва: Наука.
13. Ким, М. (2004) *Жанры современной журналистики*. Санкт-Петербург: Изд-во В.А. Михайлова.
14. Алехина, А. (1991) *Фразеологическая единица и слово*. Минск.
15. Зарицкий, М. (2001) *Стилістика сучасної української мови : навчальний посібник*. Київ: Парламентське видавництво.

16. Виноградов, В. (1993) *Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы)*. Москва : Издательство института общего среднего образования РАО.
17. Баранник, Д. Х. (вип. 2) (1968) *Фразеологія в усному мовленні/ Питання мовної культури*. Київ: Наукова думка.
18. Szafranics, K. (2013) *Навчання фразеологізмів у методиці спілкування*. Польські студії для іноземців.
19. Скорупка, С. (1982) *Класифікація фразеологічних одиниць та їх застосування в лексикографії. З проблем польської та слов'янської фразеології*. Варшава: Польська академія наук.
20. Пазяк, М. М., Мишанич, С. (1984). *Українські прислів'я та приказки*. Київ: Дніпро.
21. *Словник італійських приказок*. Взято з <http://luirig.altervista.org/proverbi-ricerca/index.php?lemma=pover>
22. Смерченко, А. (2015) *Словесні образи і символи, які формують фразеологічні одиниці: лексикографічний аспект*. Взято з https://dspu.edu.ua/native_word/wp-content/uploads/2016/04/2015_24.pdf
23. Жуков, В. П. (1978). *Семантика фразеологических оборотов*. Москва: Просвещение.
24. Загоровская, О. В. (1983) *Образный компонент в значениях словах. Лексические и грамматические компоненты в семантике языкового знака*. Воронеж.
25. Загоровская, О. В. (1984) *О семантических различных образных и экспресивных единиц языка. Экспресивность на разных языках*. Новосибирск.
26. Денисенко, С. Н. (2012) *Роль образу у семантичній структурі фразеологічних одиниць (на матеріалі різноструктурних мов)*. Наукові записки. Серія "Філологічна". Львівський національний університет ім. І. Франка.
27. Ажнюк, Б. (1984) *Англійські фразеологізми з власне іменним компонентом*. Львів: Мовознавство.
28. Русанівський, В. М., Тараненко, О. О., Зяблюк, М.П. (Ред.) (2004) *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана.

29. Шкуратяна Н. Г., Шевчук С. В. (2000) *Сучасна українська літературна мова: навчальний посібник*. Київ: Літера.
30. Баран, Я. А. (1997) *Фразеологія у системі мови*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ.
31. Черданцева, Т. З. (2012) *Очерки по лексикологии итальянского языка*. Москва: ЛИБРОКОМ.
32. Черданцева, Т. З. (2010) *Язык и его образы: Очерки по итальянской фразеологии*. Москва: ЛКИ.
33. Виноградов, В.В. (2001) *Избранные труды. Лексикология и лексикография*. Москва: Наука, 2001.
34. Кочерган, М.П. (1999) *Вступ до мовознавства*. Київ: Академія.
35. Авксент'єв, Л.Г. (1997) *Сучасна українська мова, Фразеологія*. Харків: Вища школа.
36. Алефіренко, М. Ф. (1984) *Проблема фразеологічного рівня мови*. Мовознавство.
37. Мостовий, М. І. (1993) *Лексикологія англійської мови: (Підручник для інтернатів і фак. інозем. мов)*. Харків: Основа.
38. Гаврилова, В. В. (2015) Теоретичні засади вивчення паремій. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Філологічні науки*, 11–20.
39. Пирогов, В. П. (2003) *Структура і семантика паремійних одиниць японської, англійської, української та російської мов*. Київ: Київський національний лінгвістичний університет, 19.
40. Колоїз, Ж. В. (2014) *Українська пареміологія*. Кривий Ріг: КП ДВНЗ «КНУ», 349.
41. Костик, Є. (2015) Особливості перекладу англійських пареміологічних одиниць у прислів'ях та приказках. *Теоретична і дидактична філологія*, Вип. 20, 250–257.
42. Комиссаров, В. Н. (1980) *Лингвистика перевода*. Москва: Международные отношения.

43. Поливанов, Е. Д. (1968) *Статьи по общему языкознанию*. Москва: Наука, 295.
44. Буковская, И. О., Вяльцева, С. И., Дубянская, З. И. (1990) *О критериях отбора и употреблении английских пословиц. Словарь употребительных английских пословиц: 326 статей*. Москва: Рус. яз.
45. Кунин, А.В. (1970) *Английская фразеология*. Москва: Высш.шк.
46. Зиновьева, Л.И., Омеляненко, В.И. (2009) *Английский язык: 1000 фраз и диалогов*. Москва: Эксмо.
47. Коцюба, З. Г. (2010) *Універсальне і національне в паремійних фондах мов європейського ареалу (лінгвокультурологічний аспект)*. (Дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук.) Дрогобицький педагогічний університет 30 с.
48. Корень, О. В. (2000) *Системно-функціональні особливості англійських прислів'їв*. (Автореф. дис. канд. філол. наук) Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 20 с.
49. Мацак, Ж. Г. (2008) *Паремія як перекладацька проблема*. Взято http://www.rusnauka.com/15_DNI_2008/Philologia.
50. Левицкая, Т. Р., Фитерман, А. Н. (1976) *Проблемы перевода (на материале современного английского языка)*. Москва: Междунар. отношения, 1976, 206 с.
51. Голубовська, І. О. (2004) *Етнічні особливості мовних картин світу: монографія*. Київ.
52. Кунин, А. В. (1986) *Курс фразеологии английского языка*. Москва: Высшая школа.
53. Гаврин, С. Г. (1974) *Фразеология современного русского языка (в аспекте теории отражения)*. Пермь: Пермский гос. ун-т.
54. Barantsev, K. T. (2nd ed.) (2005) *English-Ukrainian phraseological dictionary*. Kyiv: Znannya.
55. Tomas, A. Green. (1997). *Folklore : an Encyclopedia of Beliefs, Customs, Tales, Music, and Art*. Oxford: ABC-CLIO, 892.

56. Nida, E. (1985). *Translating means Translating meaning: A Sociosemiotic Approach to Translation*. Leiden: E.J. Brill.
57. *Італіо-Український словник*. Взято з https://www.kyivdictionary.com/uk/?q=кота&from_lang=uk&to_lang=it.
58. Миронова Н,М., Ткач В,М. (15-17.10.2021). Дослідження фразеологізмів в італістиці. IX Міжнародна науково-практична конференція "PROBLEMS AND TASKS OF MODERN SCIENCE AND PRACTICE". Бордо, Франція.
59. Alfieri, G. (1997) *Modi di dire nell'italiano di ieri e di oggi: un problema di stile collettivo*. Catania: Università di Catania.
60. Emmi, T. (2005) *Le espressioni idiomatiche. Proposta per una tipologia dei dizionari fraseologici dell'italiano*. SICULORUM GYMNASIUM. Facoltà di lettere e filosofia. Università di Catania. Catania.
61. Mazzotta, F. (2019) *Fraseologia nella prospettiva interlinguistica*. Tesi di Laurea Magistrale. Università di Bergamo.

RIASSUNTO

Lo scopo delle tesi era quello di studiare l'immagine fraseologica come contributo significativo alla visione del mondo della nazione e di determinare i modi di tradurre proverbi e detti italiani in ucraino stabilendone le caratteristiche linguistiche e semantico-strutturali. Gli obiettivi principali dello studio erano: studiare l'unità fraseologica in linguistica; caratterizzare e classificare proverbi e detti secondo criteri stabiliti; rivelare il concetto dell'immagine fraseologica; delineare i risultati degli studi fraseologici italiani; determinare le principali modalità di trasmissione dei proverbi e dei detti italiani in ucraino e caratterizzarne; delineare le caratteristiche lessicali della traduzione di proverbi e detti italiani in ucraino; determinare le caratteristiche grammaticali della trasmissione di proverbi e detti italiani in lingua ucraina; caratterizzare le particolarità stilistiche della traduzione di proverbi e detti italiani in ucraino.

L'oggetto dello studio erano proverbi della lingua italiana e dei loro equivalenti ucraini. L'oggetto della ricerca era il modo di tradurre proverbi e detti italiani in ucraino, preservandone le caratteristiche strutturali, semantiche e linguistiche.

La tesi consiste di un'introduzione, tre capitoli con conclusioni a ciascuno di essi, conclusioni finali, un elenco delle fonti utilizzate, un elenco delle fonti di riferimento utilizzate e una sintesi in italiano.

L'introduzione motiva la scelta del tema di ricerca e la sua rilevanza, formula l'obiettivo e il compito della tesi, definisce l'oggetto e i metodi della ricerca, evidenzia la novità scientifica e il significato pratico dei risultati ottenuti. Nel primo capitolo vengono fornite le basi teoriche dello studio della fraseologia come scienza separata, le caratteristiche generali delle unità fraseologiche, i metodi di classificazione delle unità fraseologiche proposti da vari scienziati e viene anche rivelato il significato dell'immagine fraseologica. Il secondo capitolo prende in esame lo studio delle unità fraseologiche in corsivo e analizza i modi di tradurre proverbi e detti, prestando attenzione alla conservazione della loro immagine interna. Il terzo capitolo è dedicato alla rivelazione delle caratteristiche lessicali, grammaticali e stilistiche della traduzione di proverbi italiani in ucraino con la condizione di trasferimento dell'immagine.

Nel processo di ricerca è stata considerata un'unità fraseologica in linguistica. È stato determinato che una fraseologia è un'unità lessicale-grammaticale di due o più componenti disegnate separatamente, grammaticalmente progettate secondo il modello di una combinazione di parole o frasi, che, avendo un significato coerente, è riprodotta nella lingua secondo la tradizione, automaticamente.

La fraseologia, in quanto disciplina linguistica relativamente giovane, è emersa come disciplina indipendente solo nel XX secolo, è un fenomeno estremamente complesso, il cui studio richiede un proprio metodo di ricerca, nonché l'utilizzo di dati provenienti da altre scienze: lessicologia, grammatica, stilistica, fonetica, storia della lingua, storia e filosofia. Poiché ci sono opinioni diverse sulle unità fraseologiche, sarà opportuno notare l'esistenza di classificazioni diverse. Secondo una delle tipologie, le unità fraseologiche sono suddivise in: classificazioni funzionali, semantiche e formali. La classificazione dal punto di vista della fusione semantica dei componenti è stata proposta dal noto accademico V. Vynogradov. Secondo lui, le unità fraseologiche derivano da una libera combinazione di parole, usata in senso figurato. A seconda della misura in cui in esse è espresso il significato figurativo, lo scienziato ha distinto tre tipi: fusioni fraseologiche, unità e combinazioni. Poi un altro accademico, L. Bulakhovsky propose una classificazione genetica delle unità fraseologiche, che le raggruppava in base alle loro fonti di origine. Dal punto di vista della traduzione, le unità fraseologiche sono divise in quelle che hanno equivalenti nella lingua di arrivo e quelle che non le hanno.

Avendo caratterizzato l'immagine fraseologica come la componente principale di proverbi e detti, è stato determinato che l'immagine fraseologica è considerata la base semantica su cui si forma il significato dell'unità fraseologica. Si ritiene che grazie all'immagine fraseologica, che è spesso chiamata il contrassegno nazionale di un particolare popolo, le peculiarità della combinazione di parole siano preservate. Questa immagine nasce secondo il cosiddetto scenario, che a sua volta è determinato dall'atteggiamento nazionale e culturale e dalla specificità del gruppo etnico. Grazie all'immagine, attraverso la fraseologia, è possibile caratterizzare la mentalità e l'atteggiamento delle persone nei confronti degli oggetti e dei fenomeni del mondo circostante.

Nelle unità fraseologiche italiane al posto principale è la motivazione, situazioni che danno origine a unità fraseologiche possono sorgere in connessione con la comparsa di immagini associative, che rimane presente nelle unità fraseologiche. In generale, nella lingua italiana si possono trovare proverbi con tali tipi di vocaboli: vocabolario che descrive la vita quotidiana, o forse vocabolario militare, fiabe, miti, leggende, settore dei giochi ed anche la Bibbia. Pertanto, la fraseologia, non solo caratterizza le unità fraseologiche, ma introduce anche la cultura del popolo italiano.

V. Vynohradov ha distinto cinque modi principali per tradurre queste unità: traduzione con un'equivalente completo, traduzione con una controparte parziale, traduzione con calco, traduzione di "pseudo-proverbio" e traduzione descrittiva. Vale la pena ricordare che i metodi di traduzione menzionati non sempre corrispondono completamente al contenuto e alle immagini dell'originale, così il modo migliore è usare l'equivalente, poiché conserva l'emotività, l'immaginario e il colore.

Dal punto di vista lessicale, il traduttore presta attenzione, prima di tutto, all'insieme degli equivalenti lessicali dell'una o dell'altra componente di un proverbio o di un detto. Oltre al problema di preservare l'immaginario di un proverbio o dire durante la traduzione, c'è anche il problema di tradurre un vocabolario speciale.

Dal punto di vista grammaticale, nella struttura dei detti si osserva l'uso di varie tecniche compositive: comparazione, quando un fenomeno o concetto viene confrontato con altri in base alla loro somiglianza, e ai loro legami; opposizione di fenomeni, qualità o azioni; antitesi, la cui base è l'opposizione tra i fenomeni della realtà, la negazione di un'opinione da parte di un'altra.

Riguardando le caratteristiche stilistiche è stato notato che l'uso di proverbi e detti è principalmente una questione di stile e il compito del traduttore è tradurre questo stile. Tutte queste caratteristiche contribuiscono al consolidamento dell'immagine fraseologica di proverbi e detti, quindi è molto importante tenerne conto nel processo di traduzione.